

Slutet för företagskontrollerade fabriksrevisioner?

En studie om fabriksrevisioners tänkta framtida utveckling utifrån tre aktörskategorier

Melina Hägerö

Avdelningen för mänskliga rättigheter
Historiska institutionen
Kurskod: MRSK62
Termin: Vårterminen 2022
Handledare: Olof Beckman
Omfång: 12 808 ord

Abstract

Fabriksrevision används som ett verktyg för att kontrollera att leverantörer och underleverantörer uppfyller kraven i kontraktsvillkor och det är ett steg i uppföljningsprocessen. I decennier har det rapporterats om arbetsrättsliga- och människorättsliga kränkningar i globala leveranskedjor där fabriksrevision används som en mekanism för att säkerställa goda arbetsvillkor. Dock kritiserar fabriksrevisioner, då samhället anser att de misslyckas att fylla sitt syfte, att skydda arbetstagarna. I stället används fabriksrevision som en täckmantel för företag att visa på att de respekterar de mänskliga rättigheterna. Sverige står inför en lagändring. I lagen om offentlig upphandling, där även uppföljning inkluderas, kommer kraven inom social hållbarhet att skräpas. Detta väcker frågor om hur framtiden för fabriksrevisioner kommer att utvecklas och vem som bär ansvaret för förändringen. I denna studie har en innehållsanalys av sex rapporter och utredningar från civilsamhället, statliga/mellanstatliga aktörer och företag/initiativ genomförts. Med hjälp ett kodschema av primärmaterialet har tio kategorier satts upp. Studiens syfte ämnar skapa en sammanvägd bild av hur samhällsaktörerna ser på den tänkta framtida utvecklingen av fabriksrevisioner, avgränsat till social hållbarhet. De främsta förändringsprocesserna som presenterades av samtliga aktörer, utom en, är *ökad transparens* och *utveckling av fabriksrevisioner*. Vidare är *arbetstagare och arbetstagarrepresentanters roll* samt *due diligence och mHRDD* centrala aspekter. Där aktörerna skiljde sig i störst utsträckning var under *oansvarig köppraxis* och *nya verktyg och tekniker*. Utifrån John Ruggies ramverk analyseras vem som är ansvarsbärande för förändringarna. Ramverket klargör att staten och företag samspelar, däremot bär staten skyldigheten att skydda de mänskliga rättigheterna mot kränkningar från tredjeparter.

Nyckelord: Fabriksrevision, social audits, human rights due diligence, supply chain sustainability audits, globala leveranskedjor, mänskliga rättigheter, John Ruggies ramverk, revisionens framtid.

Abstract

The end of corporate controlled social audits? : A study of foreseen future development of social audits from three categories of actors

Social audits are used as a tool for performing reviews on suppliers' and sub-suppliers' compliance towards contractual obligations and is a step in the review process. There have been reports of violation of labor- and human rights laws in the global supply chains where social audits are put in place to secure good working conditions. Business segments have been criticized to have failed on their intent, to protect the employees, and instead have used social audits as a cover-up to show compliance towards adhering to human rights. Sweden's law of the public procurement is changing, in which sharpening the requirements of reviews are included. This study includes a content analysis of six reports from the civil society, government actors and corporates/initiatives. With the starting point of coding of the primary material there are ten categories defined, which are used to create a common view of how all actors foresee the future development of social audits within the boundary of social sustainability. The most common change is *increased transparency* and *development of social audits*. Furthermore, central aspects included *roles of representatives of employer and employee*, *due diligence* and *mHRDD*. Areas where the different actors have dissimilar opinions where within *unresponsible buying practices* and *new tools and techniques*. John Ruggie's framework is used to analyze with who the responsibility of the changes is. The framework clarifies that the public sector and the corporates co-operates, but that the public sector bears the responsibility of protecting the human rights from violation from third parties.

Key words: Social audits, ethical audits, human rights due diligence, global supply chains, supply chain sustainability audits, John Ruggie's framework, human rights, future of audits.

Innehållsförteckning

1	INLEDNING	1
1.1	Bakgrund	2
1.1.1	Civilsamhället.....	4
1.1.2	Stat och mellanstatligt	6
1.1.3	Företag och initiativ.....	7
1.2	Problemformulering, syfte och frågeställning	8
1.2.1	Problemformulering	8
1.2.2	Syfte.....	9
1.2.3	Frågeställning	9
1.3	Material och avgränsningar	10
1.3.1	Primär- och sekundärmaterial	10
1.3.1.1	Primärmaterial	10
1.3.1.2	Sekundärmaterial	15
1.3.2	Källkritik	16
1.3.3	Avgränsningar	18
1.4	Forskningsetiska bedömningar	19
2	TIDIGARE FORSKNING	20
2.1	Due diligence	20
2.2	Fabriksrevisioner och en företagskontrollerad bransch	21
2.3	Nya verktyg för fabriksrevisioner	22
2.4	Mandatory Human Rights Due Diligence (mHRDD)	23
2.5	Sammanfattning	24
3	TEORI OCH METOD	26
3.1	Teori	26
3.1.1	John Ruggies ramverk.....	26
3.2	Metod	31
4	UNDERSÖKNING	34
4.1	Ökad transparens	35
4.2	Utveckling av fabriksrevisioner	36
4.3	Nya verktyg och tekniker	37

4.4	Due Diligence och mHRDD.....	37
4.5	Arbetslagare och arbetstagarrepresentanters roll.....	38
4.6	Oansvarig köppraxis.....	39
4.7	Sanktioner.....	40
4.8	Initiativ.....	40
4.9	Kontraktsvillkor.....	41
4.10	Inkludera NGO:er.....	41
4.11	Likheter och skillnader.....	41
5	ANALYS OCH DISKUSSION.....	43
5.1	Analys utifrån John Ruggies ramverk.....	43
5.2	Diskussion.....	46
5.3	Slutsats.....	48
	LITTERATUR- OCH KÄLLFÖRTECKNING.....	50

1 Inledning

Tidsperioden mellan september år 2012 och april 2013 räknas globalt som den mest dödliga perioden inom textilvärlden. I Pakistan brann textilfabriken Ali Enterprises Factory ned och minst 250 människor miste livet. Även Tazreen Fashion Building i Bangladesh började brinna, vilket ledde till 112 dödsfall. Till sist, några månader senare, kollapsade Rena Plaza Building i Bangladesh där minst 1134 arbetstagare dog. Detta skedde trots att fabrikena hade genomgått revision i närtid. Fabrikena som tillverkade kläder för gigantiska internationella företag hade tydliga och synliga brister som visade på att fabrikena var en farlig och osäker arbetsplats för arbetstagarna, men trots detta fortsatte verksamheten att pågå fram tills tragedierna skedde.¹

Antalet komplexa globala leveranskedjor har under de senaste decennierna ökat och blir allt vanligare. Likaså har kraven på människorättsliga- och arbetsrättsliga rättigheter inom dem. Detta har resulterat i att multinationella företag använder sig av olika mekanismer för att säkerställa och övervaka arbetsförhållande i sin leveranskedja där ett exempel är fabriksrevision. Samtidigt har rapporter om fabriksrevisioners ineffektivitet att upptäcka människorättskränkningar och skydda arbetstagarna publicerats frekvent. Under det senaste decenniet har dödliga händelser i fabriker rapporterats om vilket har öppnat upp diskussionen om fallgropar inom branschen för fabriksrevisioner.²

Fabriksrevisioner och certifieringar kritiserar från flertalet håll för att vara en täckmantel som företag använder sig av. Genom att förlita sig på att dessa olika mekanismer för att säkerställa goda arbetsvillkor uppkommer hinder i utvecklingen för att frambringa andra mekanismer som kan förbättra arbetsförhållandena och säkerställa att människorättskränkningar inte förekommer. Dessutom ger fabriksrevisioner enbart en

¹ Kelly, Illona M., Miedema, Christie, Vanpeperstraete, Ben, Winterstein, Illana. *FIG LEAF FOR FASHION How social auditing protects brands and fails workers*. Amsterdam: Clean Clothes Campaign. 2019. Tillgänglig: <https://cleanclothes.org/file-repository/figleaf-for-fashion.pdf/view>. s. 57.

² Business & Human Rights Resource Center. *Beyond Social Auditing*. *Business & Human Rights Resource Center*. Tillgänglig: <https://www.business-humanrights.org/en/big-issues/labour-rights/beyond-social-auditing/> (Hämtad 2022-05-13).

överblick i stunden över situationen, vilket gör det svårt för resultatet från revisionen att vara representativ. Detta eftersom fabriksrevisionerna i de flesta fallen är planerade.³

Stater har som skyldighet att infria de mänskliga rättigheterna för sina medborgare och skydda dem från tredjepartsinblandning. När övervakningen av de mänskliga rättigheterna, genom exempelvis fabriksrevisioner, standarder och certifieringar, förflyttas och genomförs av den privata sektorn behöver staten, som ansvariga, försäkra att denna typ av tjänster är tillförlitliga och effektiva. Trots att statens huvudsakliga ansvar förflyttas till den privata sektorn finns fortfarande skyldigheten kvar att säkerställa infriandet av de mänskliga rättigheterna. Det finns stor problematik med en oreglerad marknad av certifieringar, standarder och fabriksrevisioner som leder till kränkningar av mänskliga rättigheter i stället för att skydda dem.⁴

1.1 Bakgrund

Offentliga upphandlingar står för cirka 20 % av Sveriges BNP, vilket motsvarar ungefär 800 miljarder svenska kronor.⁵ I lag (2016:1145) om offentlig upphandling (LOU) framgår i 4 kap. 3 § samt 19 kap. 3 § och säger att ”En upphandlande myndighet bör beakta miljöhänsyn, sociala och arbetsrättsliga hänsyn vid offentlig upphandling om upphandlingens art motiverar detta.”⁶ Paragrafen innehåller ett bör-krav gällande miljö-, social- och arbetsrättsliga hänsyn. I oktober år 2021 kom regeringsförslaget att de tidigare frivilliga bör-kraven ska bli ska-krav. I detta inkluderas att en upphandlade myndighet ska beakta klimatet, människors hälsa, djuromsorg samt arbetsrättsliga och sociala aspekter. Den beslutande myndigheten ska införa riktlinjer gällande hur de ska

³ ECCHR. Social audits and certifications. *ECCHR*. Tillgänglig: <https://www.ecchr.eu/en/topic/social-audits-and-certifications/> (Hämtad 2022-05-13).

⁴ Müller-Hoff, Cluadia, Shaikh, Hannah. Is the Auditing and Certification Industry Fit for Human Rights Due Diligence?. *Business & Human Rights Resource Center*. 2021-08-25. Tillgänglig: <https://www.business-humanrights.org/en/blog/is-the-auditing-and-certification-industry-fit-for-human-rights-due-diligence/> (Hämtad 2022-04-19).

⁵ Konkurrensverket. Genomsnittliga antalet anbudsgivare per upphandling har ökat visar ny statistik. Konkurrensverket. Uppdaterad 2021-04-14. Tillgänglig: <https://www.konkurrensverket.se/informationssystem/nyhetsarkiv/genomsnittliga-antalet-anbudsgivare-per-upphandling-har-okat-visar-ny-statistik/> (Hämtad 2022-04-06).

⁶ SFS 2016:1145. Lagen om offentlig upphandling 4 kap. 3 § & 19 kap. 3 §.

beaktas.⁷ Som upphandlande myndighet ska krav ställas vid avtalstillfället, men även följas upp under avtalstidens gång. Det är centralt att utföra uppföljning hos leverantörerna och deras underleverantörer för att kontrollera att kraven efterlevs och uppfylls. Detta är något som kommer att behöva beaktas och utföras i större utsträckning i samband med lagändringen i och med att den nuvarande lagstiftningen inte finns något uttalat krav. Offentliga upphandlingar har stor kraft och kan används som ett styrande verktyg för att främja fler värden än pengar, exempelvis mänskliga rättigheter, arbetsrättigheter och hållbar utveckling.⁸

Ett sätt att utföra uppföljning är genom revision. Revisionsinspektionen beskriver revision som "[...] en oberoende granskning och utmynnar i ett uttalande om information eller vissa förhållande."⁹ Revision används i grund och botten för att skapa och öka tilltro för informationen hos externa partner.¹⁰ En typ av revision är fabriksrevision, vilket innebär att den tillverkande fabriken och underleverantörers arbetsplats samt arbetsvillkor granskas. Dock sker det flera steg innan en fabriksrevision genomförs där de vanligaste metoderna för uppföljning inom offentlig upphandling är genom SAQs (Self-Assessment Questionnaires) och kontorsrevisioner.

Fabriksrevision, som i många sammanhang kallas "social audits", är ett steg i uppföljningsfasen. Det innebär i korta drag att det utförs kontroller hos leverantören eller underleverantören för att säkerställa att de rutiner som finns används i praktiken och att de efterlever kontraktsvillkoren som ställts vid upphandlingstillfället. Under en fabriksrevision kontrolleras bland annat arbetarnas förhållande och situation genom besök på fabriken, granskning av platsen, intervjuer med de anställda och lokala organisationer samt dokumentgranskning. Miljöaspekter och kringliggande samhällen inkluderas också.¹¹ Begreppen "monitoring" och "auditing" blir i många fall omväxlade. "Auditing" syftar till att genomföra kontroller mot ett specifikt kriterium eller standard,

⁷ Nordstedt, Peter. Regeringsförslag: Bör blir ska i LOU. *Inköpsrådet*. 2021-12-20. Tillgänglig: <https://inkopsradet.se/regeringsforstag-bor-blir-ska-i-lou/> (Hämtad 2022-03-14).

⁸ OECD iLibrary. Executive summary. *OECD*. Tillgänglig: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/02682b01-en/index.html?itemId=/content/publication/02682b01-en> (Hämtad 2022-03-28).

⁹ Revisionsinspektionen. Revision & annan granskning. *Revisionsinspektionen*. Tillgänglig: <https://www.revisionsinspektionen.se/om-revision/revision--annan-granskning/> (Hämtad 2022-03-28).

¹⁰ Revisionsinspektionen. *Revision & annan granskning*.

¹¹ Hållbar Upphandling. *Hållbar Upphandling*.

medan ”monitoring” beskrivs som ett paraplybegrepp där fler metoder av för utvärdering inkluderas.¹² Det finns dock en problematik med att enbart förlita sig på fabriksrevision. I artikeln ”Hidden Harm: Audit Deception in Apparel Supply Chains and the Urgent Case of Reform” redogörs för problematiken med enbart fabriksrevisioner och dess uppbyggnad. Fabriksrevisioner är riskfyllda för leverantörerna och vid upptäckt av avvikelser från standard, alternativt kontraktsvillkor kan det leda till ökad tillsyn eller i värsta utfall en avslutad affärsrelation. Leverantörerna har därför stor press på sig att klara revisionerna, vilket resulterar i att företag döljer avvikelser från standarder och kontraktsvillkor. Detta leder till att avvikelserna inte upptäcks och därmed att problemen kvarstår.¹³

Behovet av studier och forskning gällande nya verktyg och mekanismer för utvecklingen av fabriksrevisioner är stort eftersom de nuvarande verktygen inte är tillräckliga. Framtiden för fabriksrevisioner kommer inte se likadan ut som förr och det behövs därför tas ställning till hur olika aktörer ser på utvecklingen och framtiden. Det visas tydligt i den bristen av information och forskning som råder inom det fältet. Under studiens gång har det funnits svårigheter i att finna forskning och undersökningar från de olika aktörerna. Information från civilsamhället, Non-governmental Organizations (NGO:er) och Civil Society Organizations (CSO:er), var mest vanligt förekommande. Frågor och funderingar gällande framtidens fabriksrevisioner uppkommer när vi iakttar LOU:s lagändring och hur svenska upphandlade myndigheter kommer behöva ställa om. Denna studie kommer därför att undersöka hur sex samhällsaktörer ser på framtidens fabriksrevisioner och vilka eventuellt nya verktyg som kommer att tillkomma för att utveckla och säkerställa en hållbar global leveranskedja.

1.1.1 Civilsamhället

¹² IFC. Environmental and Social Management System Implementation Handbook. IFC. 2015-04-15. Tillgänglig: <https://sa-intl.org/wp-content/uploads/2020/02/IFC-Handbook-General.pdf>. S.62. (Hämtad 2022-04-08).

¹³ Transparentem. Hidden Harm: Audit Deception in Apparel Supply Chains and the Urgent Case for Reform. *Transparentem*. 2021. Tillgänglig: <https://www.transparentem.com/wp-content/uploads/2021/09/Hidden-Harm-Audit-Deception-in-Apparel-Supply-Chains-and-the-Urgent-Case-for-Reform.pdf>. S.1-2.

NGO:er har spelat en central roll i avslöjande och informationsspridningen av globaliserade leveranskedjor. De har publicerat undersökningar och granskningar om företags oetiska beteende och genom offentliga avslöjande redogjort för företags dåliga uppförande satt press på dem att genomföra förändring och förbättring.¹⁴

Clean Clothes Campaign (CCC) är ett internationellt nätverk från Nederländerna som består av allt från fackförbund, kvinnoorganisationer, arbetsrättsliga organisationer, CSO:s och lokala organisationer i både tillverkningsländer samt konsumentmarknadsländer. Sammanlagt har organisationen ett nätverk med över 235 organisationer och verkar i 45 länder där de främst arbetar inom textil- och sportklädesindustrin. Deras arbete syftar till att upptäcka och motverka arbetsrättsliga kränkningar, vilket görs genom olika system och utbildningar.¹⁵ CCC arbetar för att strukturellt förbättra arbetsförhållandena samt stärka arbetstagares egen förmåga i globala leveranskedjor.¹⁶

Organisationen Transparentem arbetar för transformation genom transparens och arbetet beskrivs följande "Our work begins with holistic, evidence-based investigations of environmental and human rights abuses at worksites such as factories, tanneries, spinning mills, and farms. We identify specific abuses that reveal pervasive issues across a sector or region, in order to spur broader action and drive systemic change."¹⁷ De är finansierade genom donationer och är skattebefriade i USA. Organisationen främjar välbefinnandet för samhällen och påverkar genom avslöjande. De har som mål att nå de maktbärande och skapa förändring inom industrin. Vidare strävar de efter att utplåna rättighets- och miljökränkningar i globala leveranskedjor.¹⁸

¹⁴ Koenig, P., & Poncet, S. (2022). The effects of the Rana Plaza collapse on the sourcing choices of French importers. *Journal of International Economics*, 137. Tillgänglig: <https://doi.org/10.1016/j.jinteco.2022.103576>, s. 1.

¹⁵ Clean Clothes Campaign. About. *Clean Clothes Campaign*. Tillgänglig: <https://cleanclothes.org/about> (Hämtad 2022-04-24).

¹⁶ Clean Clothes Campaign. Our Global Strategic Framework. *Clean Clothes Campaign*. Tillgänglig: <https://cleanclothes.org/about/our-global-strategic-framework> (Hämtad 2022-04-24).

¹⁷ Clean Clothes Campaign. Our approach. *Clean Clothes Campaign*. Tillgänglig: <https://transparentem.org/our-approach/> (Hämtad 2022-04-24).

¹⁸ Clean Clothes Campaign. *About*.

1.1.2 Stat och mellanstatligt

De aktörerna som representerar stat/mellanstatligt i denna studie är Adda, tillsammans med Svenska Kyrkan och Hållbar Upphandling, samt International Labour Organizations organ International Labour Review (ILR). Valet av att använda Adda och ILR grundade sig i att den tillgängliga forskningen inom området från mellanstatliga/statliga aktörer var begränsat. ILR och Adda är de aktörer, ur vad som kunnat urskiljas, som har likvärdig information och forskning som de aktörer som kommer att användas inom *civilsamhälle* och *företag/initiativ*.

Adda, som tidigare hette SKL Kommentus, ägs av Sveriges kommuner och regioner (SKR). De är ett verksamhetsstöd för offentlig sektor som erbjuder tjänster och avtal för deras kunder.¹⁹ En del av Adda arbetar med hållbarhetsfrågor och hållbara leveranskedjor. Inom detta område tar Adda fram ramavtal och rörliga inköpssystem som ska bidra till att nå målen i Agenda 2030. Vidare berörs också uppföljning av deras leveranskedjor.²⁰ Den rapport som Adda släppt har publicerats i samverkan med Svenska Kyrkan och Hållbar Upphandling. Inom Hållbar Upphandling samarbetar Sveriges samtliga regioner nationellt med hållbar upphandling. De har en gemensam uppförandekod för sina leverantörer som utgår från UN Guiding Principles (UNGP) samt internationella konventioner. Likväl som Adda, arbetar dem med uppföljning av sina leverantörer.²¹ Svenska Kyrkan är inte en offentlig upphandlare men delar likande upphandlingsprocess som offentliga upphandlande myndigheter. Svenska Kyrkan och Adda har till viss del samma leverantörer och upphandlar samma typer av varor.²² Rapporten är publicerad på Adda:s hemsida och därför kommer de primärt att benämnas som avsändare.

ILO är ett tredelat FN-organ som grundades år 1919. Med sin 187 medlemsstater samlar ILO regeringar, arbetstagare och arbetsgivare för att gemensamt sätta arbetsstandarder

¹⁹ Adda. Adda – ett verksamhetsstöd till offentlig sektor. *Adda*. Tillgänglig: <https://www.adda.se/om-oss/> (Hämtad 2022-05-10).

²⁰ Adda. Hållbara leveranskedjor. *Adda*. Uppdaterad 2021-11-19. Tillgänglig: <https://www.adda.se/om-oss/vi-tar-ansvar-for-hallbarhet/hallbara-leveranskedjor/> (Hämtad 2022-05-10).

²¹ Hållbar Upphandling. *Hållbar Upphandling*,

²² Adda, Hållbar Upphandling, Svenska Kyrkan. *State Imposed Forced Labour in China*. Adda. 2021. Tillgänglig: <https://www.adda.se/contentassets/709146ed8bd24cb58412d8614db43995/state-imposed-forced-labor-in-china.pdf>. s. 6.

och skapa anständiga arbetsförhållande för alla människor.²³ Samarbetet mellan arbetstagar, arbetsgivare och staten som sker inom ILO är centralt för att utveckla social och ekonomisk framgång. De tre aktörerna har en jämlik röst inom organisationen.²⁴ År 1921 grundades International Labour Review (ILR) från beslut av ILO Governing Body. ILR är en internationell peer-reviewed multidisciplinär tidskrift inom arbete- och anställningsstudier som är administrerat av ILO Research Departement. De genomför avancerade akademiska undersökningar samt informerar rörande politisk debatt och beslutfattande inom områden relaterade till bland annat juridik, ekonomi, arbetsmarknadsrelationer, historia och sociologi. De för samman det ursprungliga tänkandet av experter inom områdena och akademiker.²⁵

1.1.3 Företag och initiativ

Ur kategorin företag och initiativ kommer Sedex och Philips rapporter att användas. Anledningen till detta grundar sig i att det fanns bristfällig information från andra företag och branschinitiativ inom fältet vid granskning.

Ett av världens ledande ”ethical trade” medlemskapsorganisation erbjuds av företaget Sedex. De arbetar tillsammans med företag för att förbättra arbetsvillkoren i globala leveranskedjor. Genom sin onlineplattform får medlemmarna tillgång till verktyg och tjänster som ger dem möjligheten att verka ansvarsfullt och hållbart samt skydda arbetstagar. Organisationen har över 60 000 medlemmar från 180 länder som använder deras tjänster och har opererat i branschen i 16 år.²⁶ Enligt Sedex påverkar deras arbete 33 miljoner människor globalt och deras vision är att driva medlemskapsorganisationen för att förbättra livet för de människorna de påverkar.²⁷

²³ ILO. About the ILO. *ILO*. Tillgänglig: <https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/lang--en/index.htm> (Hämtad 2022-04-24).

²⁴ ILO. How the ILO works. *ILO*. Tillgänglig: <https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/how-the-ilo-works/lang--en/index.htm> (Hämtad 2022-04-24).

²⁵ ILO. Aims and scope. *ILO*. Tillgänglig: https://www.ilo.org/global/publications/journals/international-labour-review/WCMS_756761/lang--en/index.htm (Hämtad 2022-05-02).

²⁶ Sedex. About us. *Sedex*. Tillgänglig: <https://www.sedex.com/about-us/> (Hämtad 2022-05-06).

²⁷ Sedex. Our vision and purpose. *Sedex*. Tillgänglig: <https://www.sedex.com/our-vision-and-purpose/> (Hämtad 2022-05-06).

Philips, som företräder företag, presenterar sig som ett ledande bolag inom hälsoteknik där deras mål är att förbättra människors hälsa genom meningsfull innovation. Företaget tillverkar teknik som används inom hälsosektorn.²⁸ Philips grundades år 1891 i Eindhoven, Nederländerna, av Fredrik Philips och hans son Gerard.²⁹ Idag har de cirka 80 000 anställda i 100 länder världen över.³⁰ Philips strävar efter att förbättrat livet för 2.5 miljarder människor fram till år 2030. De har satt upp ett ESG-ramverk (environmental, social and governance) som innefattar nyckelåtagande och styr genomförandet av företagets strategi. Vidare innehåller den även mål och detaljerade handlingsplaner. En punkt under ”social”-kategorin behandlar utveckling av deras ”supplier development performance” (SPP) program som ska förbättra livet för en miljon arbetstagare i deras leveranskedja vid år 2025.³¹

1.2 Problemformulering, syfte och frågeställning

1.2.1 Problemformulering

Att det finns utveckling- och förbättringsområden inom fabriksrevisionsbranschen är ingen nyhet och i samband med den förväntade lagändringen kommer uppföljningsfrågan att träda fram igen. Ett icke-fungerande uppföljningssystem som kantas av lögner, korruption och uppförandekoder är enbart en täckmantel leder till dödliga konsekvenser. Certifieringar och fabriksrevisioner har växt fram genom de senaste decennierna och blivit en miljardindustri. Initiativen och företag verkar i en bransch där deras certifieringar och rapporter visat sig vara oäktsamma och leder till att liv blir förlorade. Vetskapen om att fabriksrevisioner skyddar företagen mer än arbetarna är välkänt och det uppbyggda systemet strukturer misslyckas med att skydda arbetstagarna.³² Det har publicerats artiklar, rapporter och studier om vad som *inte* fungerar med fabriksrevisioner. Det är däremot svårt att finna information om vad som konkret behöver förändras och utvecklas

²⁸ Philips. Our strategic focus. *Philips*. Tillgänglig: <https://www.philips.com/a-w/about/our-strategy.html> (Hämtad 2022-05-09).

²⁹ Philips. More than a century of innovation and entrepreneurship. *Philips*. Tillgänglig: <https://www.philips.com/a-w/about/our-history.html> (Hämtad 2022-05-09).

³⁰ Philips. About us. *Philips*. Tillgänglig: <https://www.philips.com/a-w/about.html> (Hämtad 2022-05-09).

³¹ Philips. Our purpose. *Philips*. Tillgänglig: <https://www.philips.com/a-w/about/environmental-social-governance/our-purpose> (Hämtad 2022-05-09).

³² Kelly, Illona M et al. *FIG LEAF FOR FASHION How social auditing protects brands and fails workers*, s.85.

inom industrin. Utan konkreta förslag kommer det bli en utmaning att skapa förändring som är hållbar och tillförlitlig.

1.2.2 Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka hur utvecklingen av fabriksrevisioner kan ske för att säkerställa att kränkningar av de mänskliga rättigheterna inte förkommer, vad som krävs för att göra fabriker en säker arbetsplats och vilka nya verktyg som finns att använda. Vidare med hjälp av John Ruggies ramverk "Protect, Respect and Remedy" skapa förståelse för vem som bär ansvar för utvecklingen och på olika nivåer. Detta för att konkret kunna undersöka hur en framtida förändring kan komma att se ut för framför allt stater och företag som ansvarsbärare. På grund av den förväntade lagändringen kommer svenska upphandlande myndigheter att behöva ställa om i sitt uppföljningsarbete, och lika så internationella företag som har en global leveranskedja. Studien kommer att undersöka rapporter och dokument från sex aktörer i samhället utifrån tre aktörskategorier; stat/mellanstatligt, företag/initiativ och civilsamhället. Syftet med valet av aktörer är att skapa bredd i studien och sammanställa en gemensam bild från de olika aktörerna. Att få en sammanvägd och gemensam bild leder till en bredare förståelse för svenska upphandlande myndigheter om vilka åtgärder samt förändringar som förväntas ske inom fabriksrevisioner. I studien kommer en komparation att genomföras mellan de tre aktörskategorierna. Att notera är att det primära syftet med studien inte är att undersöka vilken aktör som har mest framgångsrikt arbete, utan i stället finna gemensamma nämnare mellan aktörerna för att skapa en sammanvägd bild. Genom detta skapas förhoppningsvis en övergripande anblick av den nuvarande situationen och vilka områden aktörerna samstämmer inom och vilka de finns skillnader inom.

1.2.3 Frågeställning

Med utgångspunkt i den lagändring som förväntas genomföras i LOU och förändringen av kraven som ställs för uppföljning kommer denna studie undersöka följande frågeställning:

- Vilka skillnader och likheter avseende fabriksrevisionens tänkta utveckling kommer till uttryck i civilsamhällets, statens respektive företags rapporter och redovisningar?

1.3 Material och avgränsningar

Under detta avsnitt kommer studiens primär- och sekundär att presenteras mer djupgående. Vidare redogörs för de avgränsningar som föreligger.

1.3.1 Primär- och sekundärmaterial

I följande avsnitt presenteras det primär- och sekundärmaterial som använts i denna studie.

1.3.1.1 Primärmaterial

Det primärmaterial som kommer att användas i denna studie kommer att redogöras för kortfattat nedan. Urvalet är som tidigare nämnt uppdelat i tre olika aktörskategorier; (1) civilsamhället, (2) stat/mellanstatligt och (3) företag/initiativ. Ur respektive aktörskategori har två redovisningar/artiklar/rapporter valts ut. I urvalet har materialens omfång, avsändare, utgivningstid och relevans legat till grund. De olika materialen skiljer sig naturligt eftersom de är publicerade inom olika sektorer och har olika mål. Detta är något som kan komma att påverka studiens resultat men kommer att beaktas i analysen och resultatredovisningen. Eftersom materialen har olika utformning finns det flera aspekter som påverkar materialens uppbyggnad och fokusområden. Det primärmaterial som kommer att användas finns tillgängligt på internet för allmänheten. Framtagandet har gjorts med hjälp av sökorden enskilda och i kombination med varandra: ”Social audits”, ”social auditing”, ”ethical audit”, ”supply chain sustainability audits”, ”development”, ”auditing future” och ”human right due diligence”. Valet av att använda engelska sökord är för att nå ett större spektrum och få fler sökträffar. Eftersom studien rör globala leveranskedjor är det relevant att inte enbart använda primärmaterial från svenska studier.

1. Civilsamhället:

Transparentem artikel "Hidden Harm: Audit Deception in Apparel Supply Chains and the Urgent Case for reform" publicerades i oktober 2021. Till primärmaterialet är artikeln avgränsad till kapitel 6 *Recommendations* som börjar på sidan 25. Där presenteras rekommendationer på konkreta åtgärder som kan genomföras inom fabriksrevision. Studien är sammanlagt 44 sidor lång och består av sju kapitel. Undersökningarna som Transparentem har gjort visar på att revisionsbedrägeri är ett utbrett problem i leveranskedjor. Det har tidigare visat sig att rekryterare och arbetsgivare har använt sig av olika strategier för att dölja kränkningar av arbetsrätten. Med den grunden förespråkar Transparentem en förändring inom av formella revisionsprocesser som leder till ökat deltagande från arbetstagarna samt ökad transparens av revisionsresultatet.³³

Studien sammanställer bevis från organisationens tidigare undersökningar om mörkandet av kränkningar av arbetsrättsliga aspekter vid fabriksrevisioner i Malaysia, Myanmar och Indien. Vidare inkluderas även forskning från andra liknade organisationer och akademiker, som även de kommer fram till att revisionsbedrägeri är ett genomgående problem i globala leveranskedjor. Undersökningen från Transparentem bygger på intervjuer från cirka 20 olika spinnerier och klädfabriker i Indien, Myanmar och Malaysia sedan år 2016.³⁴ Det är hundratals arbetstagare som har intervjuats och resultatet av revisionsbedrägeri som presenteras i rapporten baseras på en bråkdel av intervjuerna. Transparentem redogör för att dokumentationen inte är representativ för alla klädfabriker och spinner.³⁵ Resultatdelen är uppdelad i *suppliers*, *brands*, *Responsible Business Alliance (RBA)* och *Auditors*, och vidare redogörs för framtiden och rekommendationer.³⁶ De två sistnämnda är de avsnitt som kommer användas i den här studien.

Clean Clothes Campaigns rapport "FIG LEAF FOR FASHION How social auditing protects brands and fails workers" publicerades år 2019. Rapporten är skriven av Ilona M. Kelly, Christie Miedema, Ben Vanpeperstraete och Ilana Winterstein. Rapporten är 103 sidor lång och består av 9 kapitel inkluderat referenslista och fotnoter. Inledningsvis redogörs för den multimiljardindustrin som har växt fram genom globalisering och

³³ Transparentem. *Hidden Harm: Audit Deception in Apparel Supply Chains and the Urgent Case for Reform*. s. 1.

³⁴ *Ibid.*, s. 2.

³⁵ *Ibid.*, s. 6.

³⁶ Adda et al. *State Imposed Forced Labour in China*. s. 32.

förflyttandet av produktion till låginkomstländer. Deras fokusområde ligger på företag inom kläd- och skotillverkningen. Den kritik som växt fram de senaste decennierna från aktivister, rättighetsorganisationer och journalister har lett fram till att företag etablerat Corporate Social Responsibility (CSR) och Codes of Conduct. Genom denna typ av dokument försöker företagen försäkra sina kunder om att de säkerställer arbetstagares rättigheter i leveranskedjan.³⁷ Framväxten av CSR och efterlevnadsinitiativ har lett fram till en miljardindustri för revisionsföretag. Sammanfattningsvis lyfter och problematiserar rapporten misslyckandet av företagskontrollerade fabriksrevisioner.³⁸

Målet med CCC:s rapport är att skapa bättre förståelse inom företagskontrollerade fabriksrevisioner och efterlevnadsinitiativ industrin, genom en case-studie. Rapporten bygger på tidigare analytiska undersökningar från journalister, akademiker, arbetsförespråkare och CCC:s tidigare egna arbeten. De har samlat in och sammanställt över 200 dokument angående misslyckade fabriksrevisioner som ligger till grund för analysen.³⁹ Vidare i rapporten diskuteras efterlevnadsinitiativ, det vill säga de organisationerna som är ”ansvariga” för upprättandet av standarder inom industrin genom Codes of Conduct, policyer och metodologier. Exempel ges på de framträdande initiativen på marknaden och deras arbete diskuteras.⁴⁰ De är de fyra största aktörerna på marknaden som har valts ut vilket är följande: Social Accountability International (SAI), Worldwide Responsible Accredited Production (WRAP), Fair Labor Association (FLA) och amfori Business Social Compliance Initiative (amfori BSCI).⁴¹ Avgränsat i denna studie kommer kapitel sex *Social auditing and human rights due diligence expectations* och kapitel sju *conclusion* att användas.

2. Stat och mellanstatligt

År 2019 publicerades studien “Oversight and accountability in the social auditing industry: The role of social compliance” initiativ skriven av Carolijn Terwindt och Amy Armstrong via **International Labour Review**. Texten är 28 sidor lång och uppdelad i fem olika underkategorier. Urvalet för denna studie är *Oversight and accountability in*

³⁷ Kelly, Ilona M et al. *FIG LEAF FOR FASHION How social auditing protects brands and fails workers*. s. 5.

³⁸ *Ibid.*, s. 6.

³⁹ *Ibid.*, s. 8.

⁴⁰ *Ibid.*, s. 17.

⁴¹ *Ibid.*, s. 18.

social auditing: The supervisory and disciplinary role of social compliance initiatives och *conclusion*. I studien lyfts exempel från efterlevnadsinitiativ och deras arbete undersöks samt ifrågasätts.

ILR inleder med att förklara hur kollapsen av Rana Plaza har lett till ökad medvetenhet om kränkande arbetsförhållande i textilindustrin. Terwindt och Armstrong menar på att den tidigare forskningen som genomförts inom området fokuserar framför allt på tillverkningsföretagens ansvar och inte revisionsföretagens ansvar. I studien undersöker författarna hur det nuvarande systemet för fabriksrevisioner är undermåttligt och misslyckas att upptäcka kränkningarna mot arbetstagarna. De kommer fram till att både tillsynen av fabriksrevisioner och sanktioner mot undermåttliga revisioner är begränsade. Detta tas vidare och författarna studerar avslutningsvis hur socialt efterlevnadsinitiativ kan spela en roll i förbättrandet av verifiering av revisionskvalitet och säkerställa ansvarsskyldighet.⁴²

Adda, i samarbete med Hållbar Upphandling och Svenska Kyrkan, publicerade i december år 2021 rapporten ”State Imposed Forced Labour in China”. Rapporten är 37 sidor inkluderat fotnoter och referenslista. Under de senaste åren har det framkommit information om att kinesiska regeringen har förflyttat Uigurer och andra etniska minoriteter från Xingjiang provinsen till fabriker runt om i landet där de sätts i så kallade ”re-education camps”, vilket inkluderar element av tvångsarbete.⁴³ Syftet med rapporten är att följa upp och granska hur leverantörer och företag inom IT-sektorn arbetar med att hantera risken för det statssanktionerade tvångsarbetet i sina leveranskedjor. Som underlag för rapporten har det begärts in revisionsrapporter från företaget, vilket utgavs i varierande fullständighet.⁴⁴

I rapporten redogörs för bakgrund av den politiska kontexten rörande tvångsarbete för uigurer och etniska minoriteter i Kina sedan år 2020.⁴⁵ Syftet med rapporten var att

⁴² Armstrong, Amy, Terwindt, Carolijn. *Oversight and accountability in the social auditing industry: The role of social compliance initiatives*. ILO. *International Labour Review*. Vol. 158 (2019). No.2, s. 245.

⁴³ Adda et al. *State Imposed Forced Labour in China*. s. 4.

⁴⁴ Adda. *Det behövs bättre metoder för att upptäcka tvångsarbete*. Adda. 2021-12-13. Tillgänglig. <https://www.adda.se/aktuellt/2021/det-behovs-battre-metoder-for-att-upptacka-tvangsarbete/>. (Hämtad 2022-05-10).

⁴⁵ Adda et al. *State Imposed Forced Labour in China*. s. 10.

identifiera eventuella fall av statssanktionerat tvångsarbete av uigurer och andra etniska minoriteter i organisationerna leveranskedjor. Vidare var syftet även att säkerställa att leverantörer och företag arbetar med HRDD enligt deras kontraktsvillkor.⁴⁶ I rapporten redogörs företagen och leverantörerna med namn.⁴⁷ Under undersökningens gång har inte all efterfrågad informationen inkommit, vilket väckt frågor om företags transparens och upphandlares möjligt att verifiera företags due diligence-process. De metoder som framkom att användas för att upptäcka statssanktionerat tvångsarbete i Kina är i allmänhet dåligt förberedda för att identifiera, förebygga och mildra.⁴⁸ Trots att rapporten framför allt undersöker statssanktionerat tvångsarbete i Kina inom IT-sektorn, är de rekommendationer för framtiden som presenteras breda och inte enbart sektorspecifika vilket gör materialet relevant för denna studie. De avsnitt som kommer att användas är *going forward* och *recommendations*.

3. Företag och initiativ:

I sista kvartalet av år 2021 publicerade **Sedex** rapporten ”Recognising forced labour risk in global supply chains” där de undersöker och analyserar över 100 000 revisioner som genomförts de senaste fem åren, från år 2017 till 2021. Syftet med rapporten är att lyfta fram de identifierade indikatorerna för tvångsarbete som förekommer i globala leveranskedjor.⁴⁹ Rapporten är 26 sidor och inleds med ett förord av Sara Thornton, UK independent Anti-Slavery Commissioner, som betonar viken av fabriksrevisioner för att upptäcka tvångsarbete i globala leveranskedjor, men hon poängterar även att företag under lång tid förlitat sig fullt ut på fabriksrevisioner som metod för att uppfylla deras företagsansvar. Fabriksrevisioner kan vara en pusselbit i processen för att upptäcka tvångsarbete men det behövs kompletterande verktyg för att adressera problemen.⁵⁰ Inledningsvis presenteras fabriksrevisioners roll i förståendet av risken för tvångsarbete samt vilken funktion verktyget fyller.⁵¹ Efter att genomfört analysen av fabriksrevisioner

⁴⁶ Ibid., s. 12.

⁴⁷ Ibid., s. 13.

⁴⁸ Ibid., s. 18.

⁴⁹ Sedex. Sedex insight report: recognising forced labour risks in global supply chains, with data from 100,000 audits. *Sedex*. 2021-10-12. Tillgänglig: <https://www.sedex.com/sedex-insights-report-recognising-forced-labour-risks-in-global-supply-chains-with-data-from-100000-audits/> (Hämtad 2022-05-06).

⁵⁰ Sedex. Recognising forced labour risk in global supply chains. *Sedex*. 2021. Tillgänglig: <https://www.sedex.com/wp-content/uploads/2021/10/Sedex-Recognising-forced-labour-risks.pdf> (Hämtad 2022-05-06). s. 2.

⁵¹ Sedex. *Recognising forced labour risk in global supply chains*. s. 5.

de senaste fem åren från deras databas kommer de fram till slutsatser. I kapitlet *Conclusion* presenteras de delar av rapporten som är relevant för denna studie. Där presenteras praktiska rekommendationer för företag, vilket inkluderar både strategiska⁵² samt åtgärder på plats.⁵³ Rapporten avslutas med redogörelse för hur tvångsarbete kan identifieras med hjälp av Sedex verktyg.⁵⁴

År 2018 publicerade **Philips** "Supplier Sustainability Performance Beyond auditing". Rapporten förklarar en fortsatt utveckling och förbättring av vad leverantörshållbarhet kräver en approach som sträcker sig över enkel och vanlig revisionsefterlevnad.⁵⁵ Den är 14 sidor lång och inledningsvis redovisas för Philips SPP-program som har tagits fram i samverkan med deras intressenter. Genom samarbete med deras intressenter har de fått insikt i hur de ska skapa värde och förutser risker. SPP-programmet är designat för att hjälpa leverantören förbättra sina sociala och miljömässiga prestationer på ett strukturerat vis. De använder sig av nio olika kategorier för att kvalificera leverantörens mognadsnivå inom hållbarhet. Leverantörerna uppmuntras att visa och förklara sitt tillvägagångsätt gällande: "Policies, Procedures, Implementations, Management Responsibility, Communication, Risk Control, Target Setting and Tracking, Corrective Actions, and Supplier Management."⁵⁶

1.3.1.2 Sekundärmaterial

Det sekundärmaterial som använts i studien kommer redovisas för nedan. Sökorden som har använts vid informationssökande är följande i olika kombinationer med varandra; "social auditing", "social audits", "fabriksrevision", "HRDD", "mandatory due diligence", "supply chain sustainability audits", "ethical auditing" och "development".

All den litteratur som använts till avsnittet tidigare forskning har hämtat från Lunds universitets sökbas "LUBserarch" och är "Peer Reviewed". Sekundärkällorna som

⁵² Ibid., s. 22.

⁵³ Ibid., s. 23.

⁵⁴ Ibid., s. 24.

⁵⁵ Philips. *Supplier Sustainability Performance Beyond Auditing*. Philips. 2018. Tillgänglig: https://images.philips.com/is/content/PhilipsConsumer/Campaigns/CO20180412-Assetlibrary/Supplier-Sustainability-Performance-SSP-brochure-v181026_updated.pdf (Hämtad 2022-05-09).

⁵⁶ Philips. *Supplier Sustainability Performance Beyond Auditing*. s. 3.

används i denna studie är framför allt artiklar och litteratur som presenteras mer ingående under rubriker 2. *Tidigare forskning*.

I studiens introduktion har information inhämtats från framför allt statliga myndigheters hemsidor, mellanstatliga organisationer och CSO:er. De statliga myndigheterna som har använts är: Revisionsinspektionen, Hållbar Upphandling, Konkurrensverket och Inköpsrådet. Informationsinhämtning har valt att utföras från offentliga myndigheter för att tillhandahålla korrekt och objektiv information. Den mellanstatliga organisation som använts är: IFC och OECD. De civilsamhällsorganisationerna som information inhämtats ifrån är: ECCHR, CCC och Business & Human Rights Resource Centre.

Till studiens metodavsnitt används boken *Textens mening och makt* skriven av Kristina Boréus och Göran Bergström. Det är framför allt kapitlet som presenterar och redogör för innehållsanalys som har använts. Boken har varit viktigt och central i studien för att skapa en grundläggande kunskap för hur innehållsanalys ska appliceras. För att komplettera med information om komparativ metod har Nationalencyklopedin använts. Teoriavsnittet har använt sig av FN:s egna publicerade material. Det är två dokument som tillhandahållit studien med information att skapa förståelse för hur John Ruggies ramverk är uppbyggt och fungerar. Den ena är ”Promotion and protection of all human rights, civil, political, economic, social and cultural rights, including the right to development” där alla punkter i ramverket i sin helhet är inkluderade. Den andra källan från FN som har använts har sammanfattat ramverket på tre sidor där de mest centrala delarna beskrivs.

1.3.2 Källkritik

Sekundärmaterialet som använts i avsnitt 2 *Tidigare forskning* är inhämtat från Lunds universitets sökbas ”LubSerach”. Källorna är alla ”Peer Reviewed”, vilket innebär att det är en vetenskaplig publikation som har genomgått granskning av sakkunniga inom fältet. Att välja ”peer reviewed” källor ökar källans trovärdighet och kvaliteten på den. Det kan ses som en riktlinje för att den vetenskapliga publikationen förhåller sig till den

akademiska kontexten.⁵⁷ ILR:s publikation är också ”peer reviewed” vilket ökar trovärdigheten och objektiviteten. De källor som används inledningsvis är statliga myndigheter, mellanstatliga organisationer och NGO:er avsändare.

Det valda primärmaterialet som är publicerat från olika aktörer i samhället är alla publicerade inom tidsintervallet år 2017–2021. De alla är publicerade relativt nära samtiden, vilket ökar trovärdigheten i analysen av en nästintill nuvarande situation. Det är angeläget att reflektera över vem som står som avsändare till källan och om den kan ha tendenser att vilja påverka mottagaren.

Som presenterat tidigare bygger CCC:s rapport på insamlat material över 200 misslyckade revisioner. Det kan leda till att källan inte ses som objektiv och har tendenser att enbart visa på den negativa sidan med fabriksrevisioner, dock är de öppna och tydliga med att det är just det dem ska undersöka, vilket då kan tala emot. Detta är någon som har beaktas vid granskning av källan. I sin rapport nämns efterlevnads- och branschinitiativ utifrån en kritisk ställning. Däremot som redovisat ovan är de tydliga med i inledning vad syftet med rapporten, vilket leder till att en fullständig bild av initiativens arbete. Transparentem och CCC:s mottagare är inte enbart en grupp. Som aktiv aktör i samhället når de båda ut till både privatpersoner, företag och statliga myndigheter. Transparentem, likt CCC, fokuserar på bedrägeri i tillverkningskedjor. Det kan ses som de enbart har tendenser att lyfta det negativa med branschen, men å andra sidan redogör de för att det är deras syfte att undersöka.

Sedex som är initiativ är beroende av sina medlemmar för att fortsatt kunna verka. Mottagaren av materialet är med stor sannolikhet företag och eventuellt framtida medlemmar, vilket kan leda till att en subjektiv bild presenteras som ger vinning för Sedex. I det valda materialet från Sedex är detta tydligt i vissa avseenden. Exempelvis avslutas rapporten med en redogörelse för hur tvångsarbete i tillverkningskedjan kan upptäckas med hjälp av Sedex egna verktyg. Trots att dessa tendenser finns påverkar det inte den avgränsade delen av materialet som kommer att användas. Philips kan likaså ha

⁵⁷ Umeå universitet. Vetenskapliga publikationer. *Umeå universitet*. Tillgänglig: <https://www.umu.se/bibliotek/soka-skriva-studera/informationssokning-och-kallkritik/vetenskapliga-publikationer/> (Hämtad 2022-05-16).

tendenser att framhäva sitt verktyg och arbete till sin fördel. Mottagare av deras material är i första hand med stor sannolikhet investerare, anställda i företaget och kunder. Adda har i sin rapport med företagsnamn och leverantörsnamn. Rapporten är publicerad av två statliga myndigheter och Svenska Kyrkan vilket talar för rapportens objektivitet och trovärdighet.

1.3.3 Avgränsningar

Studien är avgränsad till att studera sex aktörer i samhället utifrån tre kategorier; civilsamhället, stat/mellanstatligt och företag/initiativ. Avgränsningen till de valda aktörerna grunder sig i att de är verksamma inom området och representerar både den offentliga och privata sektorn samt civilsamhället. De kommer att undersökas två rapporter, studier eller redovisningar från respektive aktörskategori. Informationen som framkommer är inte i representativ för hela civilsamhället, samtliga offentliga myndigheter eller privata sektorn utan ger en övergripande sammanvägning som kan vara delvis representativ. Att använda sex aktörer från olika fält bidrar till bredd inom området. Vidare är studien avgränsad till att primärt fokusera på social hållbarhet och inte ekonomisk och miljömässig hållbarhet. Dock berör och samspelar social, ekonomisk och miljömässig hållbarhet, vilket kommer att leda till även om det primära syftet är att undersöka social hållbarhet kommer de andra två aspekterna att beaktas.

Det primära syftet är inte jämföra de olika aktörernas utveckling och syn på området, utan skapa en samlad bild av den information som finns tillgänglig och undersöka vad den kan bidra med. Detta leder till att en komparation kommer att genomföras, dock är det inte det primära syftet. Studien är inte avgränsad till en specifik bransch eller industri utan berör generellt globala leveranskedjor. Mittpunkten är att undersöka hur fabriksrevisioner behöver utvecklas i globala leveranskedjor, vilket med största sannolikhet kommer ge ett mer generellt resultat över åtgärder och nya verktyg än ett sektorspecifikt. På grund av bristen på information och tidigare forskning av de sex aktörerna fanns det inte tillräckligt för att enbart studera en industri. Vidare lyfter det valda primärmaterialet olika delar av arbetsrättsliga kränkningar. En del av primärmaterialet berör mer generella problem i globala leveranskedjor medan andra delar av primärmaterialet mer specifika frågor som exempelvis tvångsarbete eller revisionsbedrägeri. Dessa aspekter kommer att beaktas vid analys av resultatet av studien och vilken påverkan det kan resultera i.

Fabriksrevisioner kallas inte i alla sammanhang för fabriksrevision utan kan även nämnas som ”social audit”, ”ethical audit” och ”på-platsrevision”. De olika begreppen omfattar i grund och botten liknande processer och valet av begrepp kommer inte vara till någon avgörande betydelse för studien utan i stället förenkla det för mottagare. Därför kommer begreppet ”fabriksrevision” vara det som kommer att användas. Likaså gäller begreppet ”leveranskedja”. ”Leveranskedja” benämns även som ”leverantörskedja” och ”tillverkningskedja” i andra sammanhang.

1.4 Forskningsetiska bedömningar

Inom fältet för mänskliga rättigheter sker möten med människor i utsatta positioner och det är därför viktigt att reflektera över vilka konsekvenser användandet av känslig information kan få. I Clean Clothes Campaign används delvis namn och bilder på intervjuade och familj till offer av fabriksolyckor. Ingen av den informationen kommer att användas eller framgå i denna studie eftersom det inte är relevant för syftet och de delar av rapporten som berör intervjuer är inte med i avgränsningarna för denna studie. I Transparentems artikel har intervju använts som metod, dock förekommer inga namn eller beskrivningar som kan återkoppla till en viss specifik person.

2 Tidigare forskning

I denna del av studien kommer tidigare forskning inom fältet att presenteras. Den tidigare forskningen har valt ut eftersom de olika studierna bidrar till olika delar av det breda fältet. Det skapar en grundförståelse och nya synvinklar på hur fabriksrevisioner fungerar, vilka brister som finns samt åtgärder som kan antas.

2.1 Due diligence

Globala leveranskedjor är en del av den globaliserade världen och tillgodoser arbete för miljontals människor. Justine Nolan och Nana Frishling poängterar att i dessa leveranskedjor går i många fall lågt pris och snabb tillverkning före den grundläggande respekten för arbetsrättigheter. Due diligence är ett centralt begrepp som används och är integrerat i *UN Guiding Principles on Business and Human Rights* (UNGP).⁵⁸ Due Diligence är ofta sett som det primära verktyget för att adressera problematik inom leveranskedjan för både företag och stater. Nolan och Frishling beskriver att företag som förlitar sig på fabriksrevisioner som den primära metoden för att implementera due diligence i sina leveranskedjor. Nolan och Frishling poängterar att fortsatt förtroende på fabriksrevisioner som det primära verktyget för due diligence kommer inte leda till utveckling och förbättring för arbetarna inom leveranskedjan. Att använda fabriksrevisioner är i författarnas mening ett ineffektivt verktyg för att uppnå meningsfulla förändringar och främjande av de mänskliga rättigheterna.⁵⁹

Nolan och Frishling diskuterar vidare ”Human Right Due Diligence” (HRDD). Till skillnad från traditionell due diligence fokuserar HRDD framför allt på att upptäcka risker

⁵⁸ Justine Nolan, & Nana Frishling. (2020). *Chapter 6: Human rights due diligence and the (over) reliance on social auditing in supply chains*. Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781786436405.00012>. S.108.

⁵⁹ Justine Nolan, & Nana Frishling. *Chapter 6: Human rights due diligence and the (over) reliance on social auditing in supply chains*. s. 109.

som företaget kan utsätta andra för i stället för risker inom företaget. De förklarar att HRDD är designat som en pågående interaktiv mekanism som håller företag underrättade om deras påverkan på samhället, intressenter och arbetarna.⁶⁰ OECD har publicerat sektorspecifika tillvägagångsätt för HRDD samt en generell due diligence vägledning (OECD General Guidance) ska fungera över olika sektorer. Under år 2018 utvecklade även FN ett vägledande dokument (UN Guidance) som lyfter upp de centrala delarna av due diligence och de framväxande metoderna. Förutom dessa mellanstatliga och statliga vägledningarna för uppmuntrande av frivillig due diligence har även civilsamhället utvecklat och påverkat HRDD genom olika initiativ. Nolan och Frishling menar på att dessa frivilliga initiativ som har växt fram rörande HRDD bygger på ”Guiding Principles” och har utvecklat den grundläggande guidningen.⁶¹

2.2 Fabriksrevisioner och en företagskontrollerad bransch

Fabriksrevisioner är en process där ett företag granskar tillverkarens efterlevnad av de mänskliga rättigheterna. Revisionen ser olika ut beroende på industri och revisionsbyrå, men generellt består det av ett fysiskt besök på fabriken, farmen eller fältet i kombination med dokumentgranskning och intervjuer med anställda och ledning.⁶² Nolan och Frishling diskuterar hur revisionsindustrin har växt fram och blivit en miljardbuisness för granskning. ”Multi-stakeholders” och initiativ som Fair Labor Association (FLA), Fair Wear Foundation och Business Compliance Initiative (BSCI) har växt fram genom industrin för att adressera människorättskränkningar inom globala leveranskedjor. Genom de globala initiativen förlitar branschen på fabriksrevisioner som den primära vägen att uppfylla deras standarder.⁶³

En central del som är viktig att lyfta är hur privatiseringen av revisionsbranschen har resulterat i att icke-statliga företag har tagit över rollen inom revision och styr samt sätter standarderna inom globala leveranskedjor. Genevieve Lebaron et al diskuterar detta

⁶⁰ Ibid., s. 109.

⁶¹ Ibid., s. 111.

⁶² Ibid., s. 118.

⁶³ Ibid., s. 119.

vidare i artikeln "Governing Global Supply Chain Sustainability through the Ethical Audit Regime". Företag har makten att skapa sina egna regler och har genom detta implementerat privata styrningsmekanismer i globala leveranskedjor, vilket inkluderar certifieringar, Codes of Conduct, standarder och "multi-stakeholders" initiativ som påstår sig lösa och hantera miljömässiga och sociala problem. Revisionens roll har ökat och tagit allt större plats på senare år, vilket har resulterat i internationella riktlinjer och lagstiftningar för att främja revision som ett sätt att upprätthålla och verifiera standarder i globala leveranskedjor.⁶⁴

LeBaron et al lyfter en intressant och viktig diskussion. Ända sedan början av 2000-talet har det rapporterats i studier att revisioner i många fall misslyckas med att upptäcka, rapportera och lösa arbetsrättsliga och miljömässiga problem i globala leveranskedjor. Forskningen identifierade kritiska brister med att övervakningen och leverantörspraxisen styrdes av privata revisionsföretag. Trots att bevisen på ineffektiviteten är tydliga får revisionsbranschen mer legitimitet som en global styrningsmekanism.⁶⁵ Författarna menar på att trots det ökade engagemanget från icke-statliga organisationer och stater kvarstår användandet av fabriksrevision från företag som ett verktyg för att legitimera och skydda företagets affärsintressen i stället för att användas som ett verktyg för att upptäcka och adressera sociala- och miljömässiga problem i globala leveranskedjor.⁶⁶

2.3 Nya verktyg för fabriksrevisioner

Ett utvecklingsområde för framtida revisioner och globala leveranskedjor är teknikens roll. Paul McGrath et al diskuterar i artikeln "Tools and Technologies of Transparency in Sustainable Global Supply Chain" vilken roll tekniken spelar i skapandet och lärandet av transparens i globala leveranskedjor. Det finns två inriktningar mot användningen av teknik av multinationella företag som används för att skapa transparens inom globala leveranskedjor, kontroll och relationell. En kontrollorienterad syn innebär att

⁶⁴ LeBaron, G. (1), Lister, J. (2), & Dauvergne, P. (2). (n.d.). Governing Global Supply Chain Sustainability through the Ethical Audit Regime. *Globalizations*, 14(6), 958–975. <https://doi.org/10.1080/14747731.2017.1304008>. s. 959.

⁶⁵ LeBaron, G. (1), Lister, J. (2), & Dauvergne, P. (2). (n.d.). *Governing Global Supply Chain Sustainability through the Ethical Audit Regime*. s. 960.

⁶⁶ Ibid., s. 961.

automatiserat samla in hållbarhetsdata om leverantörspraxis på ett säkert, succesivt och effektivt sätt. Relationell inriktningen syftar i stället åt en syn där tekniken är ett verktyg som hjälper att bygga sociala relationer samt förbättra samarbetet med hållbarhet genom hela leveranskedjan. McGrath et al poängterar att det skapas teknologi som erbjuder löften om att öka kvaliteten på transparens genom leveranskedjor.⁶⁷ Detta genom att hantera stora mängder data snabbt och effektivt. Vi vet dock lite om de teknologier som utvecklas av multinationella företag. Genom en kvalitativ studie av 12 multinationella företag undersöker McGrath et al detta.⁶⁸

Det finns även risker med transparens i globala leveranskedjor som McGrath et al lyfter. Bland annat är det en kostnadsfråga och leder till en del operativa utmaningar för de multinationella företagen.⁶⁹ Vidare poängterar författarna att efterfrågan på data kan leda till svårigheter för leverantörerna eftersom de brottas med motstridiga krav på data från de olika multinationella företagen. En risk vid ansättningar för ökad transparens i hela leveranskedjan menar författarna kan skada relationer och ge oavsiktliga konsekvenser. Författarna har genomfört forskning inom fältet och sammanställt ett antal viktiga överlappande faktorer som utmaningar utvecklingen av transparens inom globala leveranskedjor. De centrala faktorerna är följande: distans, kostnader, regelverksskillnader, industrinormer, kulturella skillnader, infrastruktur och förmåga, verifierbarhet och tillit.⁷⁰ McGrath et al understryker slutligen att det inte finns någon specifik teknologi som kan ta itu med de utmaningar transparens inom globala leveranskedjorna står inför, men det spelar en central roll.⁷¹

2.4 Mandatory Human Rights Due Diligence (mHRDD)

⁶⁷ McGrath, P., McCarthy, L., Marshall, D., & Rehme, J. (2021). Tools and Technologies of Transparency in Sustainable Global Supply Chains. *California Management Review*, 64(1), 67–89. <https://doi.org/10.1177/00081256211045993>. s. 67.

⁶⁸ McGrath, P., McCarthy, L., Marshall, D., & Rehme, J. (2021). *Tools and Technologies of Transparency in Sustainable Global Supply Chains*. s. 68.

⁶⁹ Ibid., s. 68.

⁷⁰ Ibid., s. 69.

⁷¹ Ibid., s. 85.

Sedan "Protect, Respect, and Remedy" ramverket tillkom år 2008 har due diligence varit ett av de centrala elementen i globala leveranskedjor.⁷² Vera Rusinova och Sergei Korotkov diskuterar hur utvecklingen av legala policyer och frivillig HRDD sett ut åren efter tillkomsten av ramverket. Trots framsteg lyfts ändå otillräckligheten som de frivilliga regleringarna bidrar för att fostra respekt för de mänskliga rättigheterna från företag. Den främsta luckan är bristen på rättsligt bindande obligationer och avsaknaden av rättsmedel för att hålla juridiska personer ansvariga för bristfälligheter och kränkningar i deras leveranskedjor. Med detta som bakgrund växte konceptet "mandatory human rights due diligence (mHRDD)" fram.⁷³ I sin text undersöker de nio bindande instrument på både statligt och EU-nivå som föreskriver affärsenheter att genomföra HRDD.⁷⁴ De kommer fram till att ett skifte från frivillig till obligatorisk HRDD hade vissa positiva effekter. För kunder och offrens perspektiv menar de på att det ökade tillämpningen av efterlevnadspolicyer gällande de mänskliga rättigheterna av affärsenheterna. För företag skapade införandet av lagstiftningarna spelregler inom området. Skribenterna ifrågasätter å andra sidan om de obligatoriska modellerna som regleringsverktyg bara skapar en dimridå och om det är adekvat nog för den volym och omfattning av företags kränkningar mot de mänskliga rättigheterna.⁷⁵

2.5 Sammanfattning

Sammanfattningsvis från redovisade källor ovan kan vi se att det finns flera synvinklar och utmaningar inom fältet. Nolan och Frishling trycker på att fabriksrevisioner är ett ineffektivt verktyg för att uppnå en verklig förändring och att företag förlitar sin due diligence-process fullt ut på fabriksrevisioner. MHRDD lyfts som ett verktyg för att utveckla HRDD till att vara obligatoriskt i stället för frivilligt, är både fördelaktigt och negativt enligt Rusinova och Korotkov. Genom mHRDD skapar staten spelreglerna för företag och ökar tillämpningen av efterlevnadspolicyer, men frågan är om det är tillräckligt för den omfattningen av människorättskränkningar som sker från företag.

⁷² Rusinova, V., & Korotkov, S. (2021). Mandatory Corporate Human Rights Due Diligence Models: Shooting Blanks? *Russian Law Journal*, 9(4), 33–71. s. 34.

⁷³ Rusinova, V., & Korotkov, S. Mandatory Corporate Human Rights Due Diligence Models: Shooting Blanks?. s. 35.

⁷⁴ Ibid., s. 36.

⁷⁵ Ibid., s. 67.

Företag och efterlevnadsinitiativ har till stor del tagit över kontrollen av fabriksrevisioner och uppsättning av Codes of Conduct och standarder. Samtidigt som bevisen på fabriksrevisioners ineffektivitet är tydliga ges de mer legitimitet som en global styrningsmekanism. Företag använder det för att skapa legitimitet för sitt bolag och en förändring och utveckling är på tapeten. Det finns även nackdelar med nya infallsvinklar inom branschen. Transparens kan ses som en central del för framgång för en hållbar leveranskedja från flera demissioner men kan även leda till negativa konsekvenser och skada relationer allvarligt. Den teknik som tillhandahålls har även svårigheter att tillgodose de utmaningar transparens inom leveranskedjan står inför.

3 Teori och metod

I följande avsnitt kommer en redogörelse göras av valet av teori samt metod som används som tillvägagångssätt för att uppnå studiens syfte och besvara den ställda frågeställningen. Det är John Ruggies ramverk ”Protect, Respect and Remedy” som kommer att användas som teori samt innehållsanalys som metod. Det är framför allt ramverkets första och andra pelare som kommer att inkluderas, detta med grund i studiens syfte och frågeställning.

3.1 Teori

I följande del kommer studiens teoretiska utgångspunkt att presenteras. Det är professorn John Ruggies ramverk ”Protect, Respect and Remedy” som kommer att appliceras. Ruggies ramverk presenterades år 2008 och innehåller till viss del konkreta åtgärder som stater och företag kan åta sig. Sedan år 2008 har det skett förändringar inom företagsansvar och respekt för mänskliga rättigheter. I Sverige infördes exempelvis krav på hållbarhetsredovising för en del större företag år 2017, där de ska beskriva sitt arbete med miljö och mänskliga rättigheter.⁷⁶ Vissa av ramverkets delar är alltså redan upprättade och det har beaktats vid appliceringen av teorin. Ramverket ger istället ett mer holistiskt perspektiv på staters och företags ansvar, och det är dem delarna av ramverket som kommer vara relevant för denna studie.

3.1.1 John Ruggies ramverk

I juli år 2005 blev professorn John Ruggie dåvarande FN generalsekreterare Kofi Annans ”Special Representative” inom företag och mänskliga rättigheter. John Ruggies

⁷⁶ Bolagsverket. Hållbarhetsrapporter. *Bolagsverket*. Uppdaterad 2021-12-14. Tillgänglig: <https://bolagsverket.se/foretag/aktiebolag/arsredovisningforaktiebolag/delarochbilagoriarsredovisningen/hallbarhetsrapport.777.html> (Hämtad 2022-05-17).

ramverk "Protect, Respect and Remedy" presenterade år 2008.⁷⁷ Företag är jobbskapare och står för en stor del av investeringar där marknaden kan vara ett effektivt medel för att allokera små resurser. Företag kan bidra till uppfyllandet av de mänskliga rättigheterna till viss del genom skapandet av ekonomisk tillväxt, ökad efterfrågan på rättsstatsprincipen och minskad fattigdom. Detta fungerar enbart optimalt om det finns regler, institutioner och tullar, vilket är nödvändigt både för företag och samhället.⁷⁸

Inledningsvis i ramverket lyfts även utmaningarna med multinationella företag i en globaliserad värld, där förklaras att vissa utvecklingsländer kan sakna den institutionella kapaciteten att upprätthålla lagar och regler mot multinationella företag som verkar i deras territorium.⁷⁹ Ramverket vilar på tre pelare. Den första är staters skyldighet att skydda de mänskliga rättigheterna från utnyttjande av tredjeparter. Andra pelaren berör företags ansvar att respektera de mänskliga rättigheterna. Sista delen i ramverket beskrivs "[...] and greater access by victims to effective remedy, both judicial and non-judicial."⁸⁰ Ramverket ger ett mer sammanhängande och samordnat tillvägagångssätt. Det kan tillhandahålla hjälp för alla sociala aktörer, det vill säga staten, civilsamhället och företag, att minska negativa konsekvenser på de mänskliga rättigheterna.⁸¹ Nedan följer en mer djupgående beskrivning av varje pelare.

Staters skyldighet att skydda de mänskliga rättigheterna mot kränkningar från tredjeparter berörs i den första pelaren. Den mest centrala delen inom pelaren är stater har den fundamentala rollen i att förebygga och vidta åtgärder gentemot företagsrelaterade människorättskränkningar. Vissa stater rör sig i rätt riktning, men generellt finns det stora luckor och inkonsekvenser i betydande statlig praxis, vilket resulterar i konsekvenser för

⁷⁷ Ruggie, John. UN Guiding Principles. *Harvard University*. Tillgänglig:

<https://scholar.harvard.edu/john-ruggie/un-guiding-principles> (Hämtad 2022-05-16).

⁷⁸ General Assembly. PROMOTION AND PROTECTION OF ALL HUMAN RIGHTS, CIVIL, POLITICAL, ECONOMIC, SOCIAL, AND CULTURAL RIGHTS, INCLUDING THE RIGHT TO DEVELOPMENT. *United Nations*. Human Rights Council. 2008-04-07. A/HRC/8/5. S.3.

⁷⁹ General Assembly. PROMOTION AND PROTECTION OF ALL HUMAN RIGHTS, CIVIL, POLITICAL, ECONOMIC, SOCIAL, AND CULTURAL RIGHTS, INCLUDING THE RIGHT TO DEVELOPMENT. s. 6.

⁸⁰ United Nations. The UN "Protect, Respect and Remedy" Framework for Business and Human Rights. *United Nations*. 2010. Tillgänglig: <https://media.business-humanrights.org/media/documents/files/reports-and-materials/Ruggie-protect-respect-remedy-framework.pdf>. (Hämtad: 2022-05-16).

⁸¹ General Assembly. PROMOTION AND PROTECTION OF ALL HUMAN RIGHTS, CIVIL, POLITICAL, ECONOMIC, SOCIAL, AND CULTURAL RIGHTS, INCLUDING THE RIGHT TO DEVELOPMENT. s. 6.

alla parter. Den främsta luckan är efterlevnad av befintliga lagar. En annan viktig och relevant diskussion som förs i ramverket är människorättskränkningar i konfliktdrabbade områden, då även de relaterade till företag.⁸² När rättsstaten inte fungerar finns det ett extra stort behov av policyinnovation som skyddar mot kränkningar från företag.⁸³ John Ruggie föreslår fem områden som stater kan använda för att förespråka företags respekt för de mänskliga rättigheterna och motverkar kränkningar av dem. De fem områdena är:

(a) striving to achieve greater policy coherence and effectiveness across departments working with business, including safeguarding the state's own ability to protect rights when entering into economic agreements; (b) promoting respect for human rights when states do business with business, whether as owners, investors, insurers, procurers or simply promoters; (c) fostering corporate cultures respectful of human rights at home and abroad; (d) devising innovative policies to guide companies operating in conflict-affected areas; and (e) examining the cross-cutting issue of extraterritoriality.⁸⁴

Den andra pelaren i ramverket, företags ansvar att respektera, är nödvändig för att den första pelaren ska kunna verka. För att kunna möta de utmaningar som finns mellan företag och mänskliga rättigheter krävs direkt och aktivt deltagande från företag.⁸⁵ Inledningsvis redogörs det kortfattat om pelare två och dess innebörd som beskrivs på följande vis "To respect rights essentially means not to infringe on the rights of others - put simply, to do no harm."⁸⁶ "Do no harm" innebär inte enbart ett passivt ansvar utan inkluderar aktivt ansvar. I ramverket lyfts exemplet att om det finns en antidiskrimineringspolicy på arbetsplatsen krävs det att företaget antar specifika rekryterings- och utbildningsprogram för att den ska kunna bli verksam.⁸⁷ Anledningen till att begreppet *ansvar* och inte *plikt* används grundar sig i att det inte enligt internationell människorätt finns något som ålägger företag direkt plikt, vilket dock å andra sidan kan förekomma i staters egen lagstiftning.

⁸² Ibid., s. 13.

⁸³ Ibid., s. 14.

⁸⁴ United Nations. *The UN "Protect, Respect and Remedy" Framework for Business and Human Rights*.

⁸⁵ General Assembly. *PROMOTION AND PROTECTION OF ALL HUMAN RIGHTS, CIVIL, POLITICAL, ECONOMIC, SOCIAL, AND CULTURAL RIGHTS, INCLUDING THE RIGHT TO DEVELOPMENT*. s. 14.

⁸⁶ Ibid., s. 9.

⁸⁷ Ibid., s. 17.

Ramverket tillgodoser en global standard för förväntat uppträdande som erkänns i alla legala policyer relaterade till företagsansvar inom fältet. Företags ansvar att respektera sträcker sig utanför företaget och inkluderar deras relationer till tredjeparter som icke-statliga aktörer, affärspartners, enheter i värdekedjan och statliga aktörer. De ska även reflektera över länders och lokala samhällens utmaningar som de kan stöta på, och hur företagets aktivitet och relationer kan leda till konsekvenser på de mänskliga rättigheterna.⁸⁸ I ramverket beskrivs att fokuset i debatten tidigare har varit på att identifiera en avgränsning till vilka rättigheter som företag bär ansvar för.⁸⁹ Men ett företag kan praktiskt taget påverka alla mänskliga rättigheter och därför inkluderar företags ansvar att respektera alla rättigheter även fast vissa rättigheter löper större risk att kränkas än andra. En del av företags ansvar att respektera de mänskliga rättigheterna är enligt ramverket att upprätta en due diligence-process för att vara medvetna om sin påverkan och kunna motverka sin negativa påverkan på de mänskliga rättigheterna.⁹⁰

Ytterligare en central del i den andra pelaren är att företags ansvar att respektera existerar oberoende från statens skyldigheter. Ramverket redogör för att det därav inte finns något behov av att göra distinktionen mellan stater ”primära” och företags ”sekundära” skyldigheter. Att göra distinktionen skulle leda till en inbjudan för företag och enbart öka frågesättningen om vem som är ansvarig för vad.⁹¹

Den sista pelaren, tillgång till effektiv gottgörelse, berör när skadan är skedd. Negativa konsekvenser på de mänskliga rättigheterna kan fortfarande uppstå från ett företags verksamhet och därför ska offren kunna söka upprättelse. En central och viktig del som lyfts i ramverket är effektiva klagomålsmekanismer som spelar en betydande roll i företags ansvar att respektera och staters skyldighet att skydda. Stater ska ta ansvar när företagsrelaterade människorättskränkningar sker inom deras territorium eller jurisdiktion och ska ha upprättat system för offren. De drabbade ska ha tillgång till

⁸⁸ United Nations. *The UN “Protect, Respect and Remedy” Framework for Business and Human Rights*.

⁸⁹ General Assembly. *PROMOTION AND PROTECTION OF ALL HUMAN RIGHTS, CIVIL, POLITICAL, ECONOMIC, SOCIAL, AND CULTURAL RIGHTS, INCLUDING THE RIGHT TO DEVELOPMENT*. s. 14.

⁹⁰ United Nations. *The UN “Protect, Respect and Remedy” Framework for Business and Human Rights*.

⁹¹ General Assembly. *PROMOTION AND PROTECTION OF ALL HUMAN RIGHTS, CIVIL, POLITICAL, ECONOMIC, SOCIAL, AND CULTURAL RIGHTS, INCLUDING THE RIGHT TO DEVELOPMENT*. s. 17.

effektiv gottgörelse genom rättsliga och administrativa medel. Det finns också icke-rättsliga mekanismer som bör införas både från statligt håll och från andra aktörer.⁹² Icke-rättsliga mekanismer bör som minimum överensstämma med principerna om legitimitet, tillgänglighet, förutsägbarhet, rättigheter-kompatibilitet, rättvisa och transparens. På företagsnivå föreslår ramverket att företag bör identifiera och adressera klagomål i ett tidigt skede innan det hinner eskalera. En effektiv klagomålsmekanism är en del av företags ansvar att respektera.⁹³ Under den tredje pelaren inkluderas även ”multistakeholders” initiativ.⁹⁴

En som kritiskt diskuterar ramverkets effektivitet och ställer sig delvis emot att företag enbart ska respektera är Surya Deva i artikeln ”Covid-19, Business, and Human Rights A Wake-up Call to Revisit the ‘Protect, Respect and Remedy’ Framework?”. Hon använder Covid-19-pandemin som exempel på när ramverket inte uppfyller sin fulla kapacitet. UNGP som använder ramverket förklarar Deva är likt andra regeringsinitiativ inte perfekt och begränsningen av ramverkets tre pelare har blivit mer synligt under Covid-19.⁹⁵ Under pandemin har påverkan på olika rättighetshållare varit oproportionerlig och Deva tar arbetstagare som ett exempel.⁹⁶ Arbetstagare och andra utsatta grupper i samhället som barn, HBTQI+, migrantarbetare och kvinnor har upplevt betydande negativa effekter av pandemin. Under pandemin har frågan uppkommit om ramverket verkligen är lämpligt för sitt syfte under kriser som Covid-19-pandemin.⁹⁷ Hon menar på att ramverket är en god grund för att hjälpa stater, företag och andra aktörer i sitt beteende. Däremot fyller det inte sitt syfte att skydda rättighetsbärare från företagsrelaterade människorättskränkningar eller att vara drivande för transformativa förändringar i den ekonomiska ordningen. I stället ska företag inte enbart ha ansvar för att respektera utan också skydda och uppfylla de mänskliga rättigheterna.⁹⁸

⁹² United Nations. *The UN “Protect, Respect and Remedy” Framework for Business and Human Rights.*

⁹³ General Assembly. *PROMOTION AND PROTECTION OF ALL HUMAN RIGHTS, CIVIL, POLITICAL, ECONOMIC, SOCIAL, AND CULTURAL RIGHTS, INCLUDING THE RIGHT TO DEVELOPMENT.* s. 24.

⁹⁴ *Ibid.*, S.26.

⁹⁵ Deva, S. (2021). COVID-19, Business, and Human Rights: A Wake-up Call to Revisit the “Protect, Respect and Remedy” Framework? *International Community Law Review*, 23(5), 433–449. doi: <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1163/18719732-23050002>. S.449.

⁹⁶ Deva, S. *COVID-19, Business, and Human Rights: A Wake-up Call to Revisit the “Protect, Respect and Remedy” Framework?*, S.434.

⁹⁷ *Ibid.*, S.435.

⁹⁸ *Ibid.*, s. 449.

3.2 Metod

I detta kapitel av studien presenteras tillvägagångssättet för att uppnå syftet, inhämtandet av primärmaterialet samt grunden till analys och resultat.

I denna studie kommer en innehållsanalys samt komparation att appliceras som metod. I metodboken *Textens mening och makt* skriven av Göran Bergström och Kristina Boréus förklaras innehållsanalys. Uppkomsten av innehållsanalys sträcker sig tillbaka till 1700-talet då en samling av 90 psalmer kallande *Zions sånger* dök upp i Sverige. Sångerna ansågs vara ”[...] farligt populariserad och till gagna en oppositionell grupp.”⁹⁹ Med detta som grund började frågor väckas om sångerna verkligen hade ett samhällsfientligt eller revolutionerande innehåll och de började därför att räkna antalet religiösa symboler i sångerna och jämförde samma symboler andra etablerade sångböcker, men de fann ingen skillnad. Bergström och Boréus förklarar att detta med största sannolikhet är den första väldokumenterade innehållsanalysen. Under 2000-talet har digitaliseringen möjliggjort nya sätt att använda innehållsanalys på och analysera stora mängder text.¹⁰⁰

Bergström och Boréus beskriver vidare att i denna bok används den breda definitionen av textbegreppet. De skriver ”Boken handlar alltså om hur man analyserar olika slags texter, inklusive skrivna texter och bilder, men också multimodala – texter som omfattar olika former av kommunikation – till exempel skrivna budskap och bilder som samverkar i förmedlingen av mening.”¹⁰¹ Tillskillnad från slumpmässiga sammanställningar av bokstäver är texter koherenta, kohesiva och kommunikativa. När en text är koherent betyder det att den har rationellt organiserade teman och kan följas i kulturella sammanhang. Kohesiva texter innefattar att de är avgränsade och sammanhållna genom språkliga medel som exempelvis referenser eller upprepande användning av ord. Till sist kommunikativ text, innebär att texten bär ett budskap, texten är meningsfull för någon och kräver någon slags reaktion från mottagaren.¹⁰²

⁹⁹ Boréus, Kristina & Bergström, Göran. *Textens mening och makt*. Upplaga: 4. Lund: Studentlitteratur. 2018. s. 49.

Boréus, Kristina & Bergström, Göran. *Textens mening och makt*. s. 49.

¹⁰¹ Ibid., s. 21.

¹⁰² Ibid., s. 21.

Innehållsanalys är en metod som används för att systematiskt bryta ner och kategorisera delar av en text för att besvara ställda forskningsfrågor. Gemensamt för all typ av innehållsanalys är att kodning används för att studera ett större material. Det finns två centrala inriktningar inom innehållsanalys; kvantitativ och kvalitativ. Det förstnämnda används som en metod för att räkna eller mäta förekomsten av något i texter eftersom man förutsätter att detta ger ett större resultat även utanför texterna. Kvalitativ innebär däremot att "[...] systematiskt beskriva innebörden av kvalitativa data genom att succesivt kategorisera delar av ett material med hjälp av ett kodschema (coding frame)."¹⁰³ Metoden utgår från breda förutbestämda teman och låter kategorierna växa fram genom arbetets gång med hjälp av kodning, vilket gör metoden delvis deduktiv.¹⁰⁴ Bergström och Boréus poängterar att innehållsanalys är en lämplig för att finna mönster i större material.¹⁰⁵ De används som en grovsortering i breda kategorier och används bland annat i studier där forskaren vill finna mönster i större textmängder vilket genererar i en bred överblick av materialet.¹⁰⁶

Kortfattat genomförs en innehållsanalys som kommande beskrivning enligt Bergström och Boréus. En innehållsanalys börjar med urval och avgränsning av material. Till en början undersöks mindre textmängder för att en uppfattning ska skapas om vilken typ av texter som kan ge information.¹⁰⁷ Steg två är att inhämta källor för innehållsanalysen, där det finns flera olika tillvägagångssätt beroende på materialet som ska undersökas.¹⁰⁸ När materialet är inhämtat påbörjas kodningen, som kan genomföras manuellt eller datoriserad. Vid manuell kodning kan mer avancerade bedömningar och analyser genomföras, vilket är till en fördel för många undersökningar. Vidare steg i analysen är att skapa ett kodschema som analysinstrument. Kodschemat anger vad som ska noteras i materialet.¹⁰⁹ Det testas på delar av materialet och kan behöva rekonstrueras efter behov och upptäckter. I steg fem bestäms kodningsenheter vilket innebär att forskaren bestämmer vad som ska inkluderas.¹¹⁰ Kvalitativa studier behöver nödvändigtvis inte utgå från förbestämda enheter. Vidare bestäms analysenheten vilket är den delen av texten som

¹⁰³ Ibid., s. 50.

¹⁰⁴ Ibid., s. 50.

¹⁰⁵ Ibid., s. 51.

¹⁰⁶ Ibid., s. 52.

¹⁰⁷ Ibid., s. 55.

¹⁰⁸ Ibid., s. 56.

¹⁰⁹ Ibid., s. 58.

¹¹⁰ Ibid., s. 59.

behandlas separat. De nästa stegen är att testa analysinstrumenten och konsekvensen av kodningen¹¹¹ för att slutningen sammanställa, redovisa och tolka resultatet. Under detta steg kan det vara intressant att titta på frekvens av kodningsenheterna och även hur de korrelerar.¹¹²

Tidigare i texten har det lyfts fördelar med innehållsanalys men som med alla metoder finns det även nackdelar. Kritik mot innehållsanalys som Borgström och Boréus lyfter som kan vara relevant för metoden i denna studie är innehållsanalysen kan tendera att ”[...] visa på det uttalade snarare än det outtalade.”¹¹³ Det som är outtalat kan vara viktigt, något om finns i vårt undermedvetna eller inte representeras av författarens åsikt.¹¹⁴ Ytterligare en nackdel med innehållsanalys och användning av kodningsschema är att texterna inte får tala. Det uppsatta kodningsschemat kan tendera att styra vår uppmärksamhet vilket kan påverka öppenheten för materialet. För att minska risken för att detta sker bör materialet studeras i sin helhet mer ovillkorligt innan kodningen påbörjas.¹¹⁵

Innehållsanalysens styrka är att ge överblick över större material för att vidare kunna generera i underlag för jämförelse. Därför kommer innehållsanalysen att kompletteras med komparativ metod. Komparativ metod, även kallat jämförande metod, är en metod som används på undersökningar som ska beskriva likheter och skillnader mellan det valda materialet.¹¹⁶

¹¹¹ Ibid., s. 60.

¹¹² Ibid., s. 63.

¹¹³ Ibid., s. 79.

¹¹⁴ Ibid., s. 79.

¹¹⁵ Ibid., s. 80.

¹¹⁶ *Nationalencyklopedin*, jämförande metod. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/jämförande-metod> (Hämtad 2022-05-04).

4 Undersökning

Med hjälp av kvalitativ innehållsanalys har en kodning av det valda primärmaterialet genomförts. Utifrån kodning av primärmaterialet har tio kategorier satt upp som berör framtiden för fabriksrevisioner och branschen. I kategorierna undersöks vilka aktörer som arbetar med frågorna och vilka som inte gör det samt vilka kategorier som är mest framträdande. Till en början presenteras ett grundläggande kodschema för att ge läsaren en överblick, och vidare under varje kategori presenteras mer ingående information från aktörerna med deras korrekta förslag på åtgärder. De delar av dem sex rapporterna som kommer att undersökas har redovisats för i 1.3.1.1 *primärmaterial*. Kategorierna är framtagna med hänsyn till studiens syfte och frågeställning. Det finns därför delar av primärmaterialet som inte berörs utan enbart de med relevans. De tio valda kategorierna är följande: transparens, utveckling av fabriksrevisioner, nya verktyg och tekniker, Due Diligence och mHRDD, arbetstagare och arbetstagarrepresentanters roll, oansvarig köppraxis, sanktioner, initiativ, kontraktsvillkor och inkludera NGO:er. I avsnitt 5.1 *Analys utifrån John Ruggies ramverk* kommer resultatet från undersökningen att analyseras vidare gällande vem som bär ansvaret för förändringarna.

- Civilsamhälle: X
- Stat/mellanstatligt: Y
- Företag/initiativ: Z

	CCC	Transparentem	Adda	ILR	Sedex	Philips
Ökad transparens	X	X	Y	Y		Z
Utveckling av fabriksrevisioner	X	X	Y	Y		Z
Nya verktyg och tekniker						Z
Due Diligence och mHRDD	X	X	Y		Z	

Arbetstagare och arbetstagarrepresentanters roll	X	X			Z	
Oansvarig köppraxis	X					
Sanktioner	X			Y		
Initiativ			Y	Y	Z	
Kontraktsvillkor			Y		Z	
Inkludera NGO:er		X	Y		Z	

4.1 Ökad transparens

CCC, Transparentem, Adda, Philips och ILR lyfte alla i sina rapporter att en central del inom framtiden för revisionsbranschen är ökad transparens. Transparentem skriver att ett centralt steg i att bekämpa revisionsbedrägeri är att öka transparensen och öppenheten kring revisioner. Förebyggande arbete med transparens möjliggör mer tillsyn över kvaliteten på revisionen och resultatet. Genom att offentligt publicera sina revisionsrapporter kan arbetstagare och fackföreningar granska informationen. Därför bör rapporterna vara översatta till arbetstagarnas modersmål.¹¹⁷ CCC menar på att som en del av mHRDD-processen bör information om leveranskedjan bli mer transparent. Detta inkluderar fabriksnamn och adresser samt kravställning på att företags rapportering om risker i leveranskedjan är offentligt tillgänglig.¹¹⁸ En annan aspekt från investerares håll är att kräva företag att signera och implementera minimumstandarder för transparens.¹¹⁹

Adda uppmanar företag till att öka transparens i linje med UNGP.¹²⁰ ILR, som även dem råder till ökad transparens, anser att ett sätt att undvika undermåttliga revisionsrapporter är genom att offentliggöra dem. Efterlevnadsinitiativ kan kräva att revisionsrapporterna ska bli offentliga, vilket likt Transparentems förslag, innebär att även arbetstagares syn i

¹¹⁷ Transparentem. *Hidden Harm: Audit Deception in Apparel Supply Chains and the Urgent Case for Reform*. s. 30.

¹¹⁸ Kelly, Illona M et al. *FIG LEAF FOR FASHION How social auditing protects brands and fails workers*, s. 88.

¹¹⁹ *Ibid.*, s. 9.

¹²⁰ Adda et al. *State Imposed Forced Labour in China*. s. 3.

efterhand kan inkluderas. Det skulle leda till att arbetstagare och deras representanter kan belysa skillnaderna mellan de faktiska förhållandena och de presenterade i rapporten.¹²¹

I Philips rapport nämns transparens ett fåtal gånger, de förklarar att med hjälp av deras SPP-program att ”[...] we aim to be as transparent as possible and as such we will regularly share results and learnings.”¹²²

4.2 Utveckling av fabriksrevisioner

En utveckling inom fabriksrevisioner som Transparentem lyfter är att metoderna som används bör minska risken för att bedrägeri sker. Detta kan göras genom oanmälda revisioner, åldersverifiering och fler resurser till revision för den specifika revisionen.¹²³

I detta inkluderas även utveckling av intervjutekniker och nya sätt att ställa frågor på för att säkerställa åldern på arbetstagaren.¹²⁴

Enligt CCC behöver fabriksrevisioner genomgå grundläggande förändringar.¹²⁵ CCC diskuterar ytterligare en utvecklingsaspekt, att fabriksrevisioner bör bli mer genusinkluderade. Eftersom en stor andel av arbetstagarna i textilindustrin är kvinnor är det viktigt att samla in data som identifierar könsrelaterade kränkningar.¹²⁶ Ett sätt att komma åt denna information är att använda sig av kvinnliga revisorer.¹²⁷ CCC poängterar ytterligare att fabriksrevisionerna ska utföras av en oberoende tredjepart.¹²⁸

Adda understryker att revisorer redan innan fabriksrevision bör identifiera utsatta grupper på fabriken. Denna information finns på allmän tillgängliga sidor och föreslår sökord som revisorn kan använda för att finna informationen. Under revisionen ska utsatta grupper inkluderas och särskild uppmärksamhet ska riktas på kontextuella risker på fabriken.

¹²¹ Armstrong, Amy, Terwindt, Carolijn. *Oversight and accountability in the social auditing industry: The role of social compliance initiatives*. s. 266.

¹²² Philips. *Supplier Sustainability Performance Beyond Auditing*. s. 13.

¹²³ Transparentem. *Hidden Harm: Audit Deception in Apparel Supply Chains and the Urgent Case for Reform*. s. 27.

¹²⁴ *Ibid.*, s. 28.

¹²⁵ Kelly, Illona et al. *FIG LEAF FOR FASHION How social auditing protects brands and fails workers*. s. 87.

¹²⁶ *Ibid.*, s. 88.

¹²⁷ *Ibid.*, s. 89.

¹²⁸ *Ibid.*, s. 90.

Ytterligare ett utvecklingsområde inom fabriksrevisioner är att undersöka fabriken anställningsmetoder för att identifiera tvångsarbete.¹²⁹

Förutom att efterlevnadsinitiativen använder sig av verifieringar och ansvarsmekanismerna kan de även utveckla strukturen för fabriksrevisioner. Ett exempel som ILR lyfter är att betalningen av revisionen går genom initiativet och inte sker direkt till fabriken eller tillverkaren. Ett annat krav som kan ställas är att alla även alla underleverantörers fabriker ska inkluderas i revisionen. Likt de presenterat ovan uppmuntrar ILR till att ställa fler och mer utredande frågor om leverantörernas arbete.¹³⁰ Philips presenterar i sin approach att deras nya verktyg sträcker sig bortom enkel revisions efterlevnad.¹³¹

4.3 Nya verktyg och tekniker

Philips har utvecklat sitt eget verktyg, ”Supplier Sustainability Performance” (SPP) program. Verktyget är framtaget för att hjälpa Philips leverantörer att på ett strukturellt tillvägagångssätt förbättra deras sociala och miljömässiga prestationer.¹³² Som nämnt ovan lyfts även nya intervjutekniker som ett nytt utvecklingsområde.

4.4 Due Diligence och mHRDD

CCC förklarar med grund i de stora riskerna som finns inom textilindustrin att revisorer och efterlevnadsinitiativ bör säkerställa omfattande due diligence-processer.¹³³ I rapporten diskuteras att det enda sättet att ställa revisionsbranschen inför rätta är genom statlig reglering och tillsyn av revisionspraxis.¹³⁴ CCC menar på att detta kan genomföras med hjälp av mHRDD.¹³⁵ Transparentem berör kortfattat due diligence i sin rapport, där

¹²⁹ Adda et al. *State Imposed Forced Labour in China*. s. 35.

¹³⁰ Armstrong, Amy, Terwindt, Carolijn. *Oversight and accountability in the social auditing industry: The role of social compliance initiatives*. s. 268.

¹³¹ Philips. *Supplier Sustainability Performance Beyond Auditing*. s. 2.

¹³² Ibid., s. 3.

¹³³ Kelly, Illona et al. *FIG LEAF FOR FASHION How social auditing protects brands and fails workers*. s. 82.

¹³⁴ Ibid., s. 86.

¹³⁵ Ibid., s. 87.

de uppmuntrar investerare att efterfråga företagets due diligence-processer och Codes of Conduct.¹³⁶ Adda lyfter en annan del av due diligence i sin rapport. De lyfter förslag på punkter hur branschen kan ställa om för att vara redo för due diligence-krav i kommande lagstiftningar.¹³⁷ Sedex redogör för i sin rapport att företag ska utveckla och åta sig ”[...] responsible sourcing due diligence programme.”¹³⁸ Högsta ledningen på företagen ska vara ansvarig och frågan bör vara en integrerad del på alla styrelsemöten.¹³⁹

4.5 Arbetstagare och arbetstagarrepresentanters roll

Transparentem förklarar i sin rapport att deltagande från arbetstagare fritt från tvång och press är avgörande för att bedöma arbetsförhållandena på fabriken. Arbetstagare och arbetstagarrepresentanter bör därför vara en central del vid fabriksrevision. För att undvika att arbetarna far illa på grund av sina vittnesmål ska intervjuerna genomföras fria från inblandning av fabriken ledning och chefer. Om revisorn inte talar samma moderspråk som arbetstagen ska en oberoende tolk tas in.¹⁴⁰ Det bör inkluderas en bred variation av arbetstagare från olika avdelningar, arbetslängd och diverse representanter.¹⁴¹ CCC bygger vidare på argumentet att arbetstagare bör spela en central roll vid fabriksrevisioner. De har en nyckelposition för att skapa förståelse för arbetsrättsliga kränkningar.¹⁴² Även Sedex inkluderar arbetstagens delaktighet som ett utvecklingsområde. De poängterar att det är centralt att tillhandahålla information från arbetstagens efterrenhet av fabriken arbetsförhållanden, där även utsatta grupper ska inkluderas.¹⁴³

¹³⁶ Transparentem. *Hidden Harm: Audit Deception in Apparel Supply Chains and the Urgent Case for Reform*. s. 35.

¹³⁷ Adda et al. *State Imposed Forced Labour in China*. s. 35.

¹³⁸ Sedex. *Recognising forced labour risk in global supply chains*. s. 22.

¹³⁹ *Ibid.*, s. 22.

¹⁴⁰ Transparentem. *Hidden Harm: Audit Deception in Apparel Supply Chains and the Urgent Case for Reform*. s. 26.

¹⁴¹ *Ibid.*, s. 27.

¹⁴² Kelly, Illona et al. *FIG LEAF FOR FASHION How social auditing protects brands and fails workers*. s. 88.

¹⁴³ Sedex. *Recognising forced labour risk in global supply chains*. s. 23.

Föreningsfrihet och bildandet av fackföreningar är begränsat i flera delar av världens länder och enligt Transparentem bör företag därför införa ”[...] incorporated a strong freedom of association commitment into their corporate codes of conduct.”¹⁴⁴ Det ska finnas ett tydligt stöd för arbetstagarorganisationer och deras representanter.¹⁴⁵ CCC trycker även på vikten av föreningsfrihet.¹⁴⁶ Sedex föreslår att arbetstagare kan engageras direkt genom arbetstagarorganisationer, där deras röst kan bli hörd anonymt för att identifiera tvångsarbete och utveckla förebyggande medel.¹⁴⁷

Enligt Transparentem¹⁴⁸, CCC¹⁴⁹, Sedex¹⁵⁰ och ILR bör framtagande av säkra klagomålsmekanismer för arbetstagarna på fabriker tas fram. Där de säkert kan rapportera in klagomål rörande arbetsförhållandena på fabriken.¹⁵¹

4.6 Oansvarig köppraxis

CCC förklarar att faktorer till det fortsatta upprätthållandet av arbetsrättsliga kränkningar i leveranskedjor är strävan efter lägsta pris. Företagen skapar sig större marginaler och pressar priserna hos leverantörerna för att själva behålla vinsten. Företag måste sluta köpa produkterna för lägsta pris möjligt och istället ”[...] instill cost-sharing mechanisms to ensure the adequate remediation of labour rights violations.”¹⁵²

¹⁴⁴ Transparentem. *Hidden Harm: Audit Deception in Apparel Supply Chains and the Urgent Case for Reform*. s. 30.

¹⁴⁵ Ibid., s. 30.

¹⁴⁶ Kelly, Illona et al. *FIG LEAF FOR FASHION How social auditing protects brands and fails workers*. s. 91.

¹⁴⁷ Sedex. *Recognising forced labour risk in global supply chains*. s. 23.

¹⁴⁸ Transparentem. *Hidden Harm: Audit Deception in Apparel Supply Chains and the Urgent Case for Reform*. s. 31.

¹⁴⁹ Kelly, Illona et al. *FIG LEAF FOR FASHION How social auditing protects brands and fails workers*. s. 91.

¹⁵⁰ Sedex. *Recognising forced labour risk in global supply chains*. s. 23.

¹⁵¹ Armstrong, Amy, Terwindt, Carolijn. *Oversight and accountability in the social auditing industry: The role of social compliance initiatives*. s. 266.

¹⁵² Kelly, Illona et al. *FIG LEAF FOR FASHION How social auditing protects brands and fails workers*. s. 89.

4.7 Sanktioner

I samband med att stater inför mHRDD anser CCC att de bör införa sanktioner mot de företag som inte uppfyller deras skyldigheter. Det bör vara en integrerad del av regleringen och likaså gottgörelse (remedy) vid människorättskränkningar.¹⁵³ ILR förklarar att det sanktioner inte är strikt infört mot revisionsföretag.¹⁵⁴

4.8 Initiativ

CCC redogör för att efterlevnadsinitiativen även bör införa sanktioner mot de revisionsföretag vars praxis inte är i linje med initiativets egna riktlinjer.¹⁵⁵ Ett sätt att skapa förändring inom branschen är genom de största efterlevnadsinitiativen. ILR menar på att de kan sätta högre standarder på marknaden dock så länge de finns dem kvar med lägre standarder och billigare kommer de mindre initiativen att möta hot om avhopp om de inför strängare disciplinära åtgärder.¹⁵⁶

Adda lyfter att leverantörer bör delta i branschinitiativ för att dela upplevelser och information med varandra. Vidare kan branschinitiativforumen användas för att utveckla processer, utbildning och verktyg så att branschen rent generellt är beredda på att ställa om för "[...] the due diligence requirements in the upcoming legislation on sustainable corporate governance."¹⁵⁷ Även företag bör delta i initiativ för att adressera de tysta riskerna inom industrin på alla nivåer.¹⁵⁸ Sedex uppmuntrar organisationer till att delta i branschinitiativ för att hjälpa företaget och medarbetarna utveckla verktyg för att upptäcka tvångsarbete i leveranskedjan.¹⁵⁹

¹⁵³ Ibid., s. 88.

¹⁵⁴ Armstrong, Amy, Terwindt, Carolijn. *Oversight and accountability in the social auditing industry: The role of social compliance initiatives*. s. 266.

¹⁵⁵ Kelly, Illona et al. *FIG LEAF FOR FASHION How social auditing protects brands and fails workers*. s. 92.

¹⁵⁶ Armstrong, Amy, Terwindt, Carolijn. *Oversight and accountability in the social auditing industry: The role of social compliance initiatives*. s. 266.

¹⁵⁷ Adda et al. *State Imposed Forced Labour in China*. s. 34.

¹⁵⁸ Ibid., s. 34.

¹⁵⁹ Sedex. *Recognising forced labour risk in global supply chains*. s. 22.

4.9 Kontraktsvillkor

Adda uppmanar upphandlare att implementera kontraktsvillkor om hållbara leveranskedjor i linje med OECD:s och FN:s vägledningar.¹⁶⁰ Sedex uppmanar organisationer att ställa krav i kontraktsvillkoren som förbjuder tvångsarbete.¹⁶¹

4.10 Inkludera NGO:er

Genom att använda lokala NGO:er kan tredjeparts utbildningsprogram inom rättigheter genomföras, föreslår Transparentem.¹⁶² Även Adda lyfter inkludering av NGO:er. De uppmanar upphandlar att återkommande samla in information från civilsamhället för att skapa bättre förståelse för de risker leveranskedjan kan leda till samt övervaka utvecklingen på plats.¹⁶³ För att upprätta stöd till offer för tvångsarbete föreslår Sedex samarbete med lokala organisationer och institutioner.¹⁶⁴

4.11 Likheter och skillnader

Efter att ha genomfört kodning av olika material är det väsentligt att beakta primärmaterialens utformning och syfte. Det kan ha inverkan på vad de valt att lyfta och inte.

Som redovisat i tabellen ovan och mer ingående under varje kategori finns det likheter och skillnader i hur aktörerna ser på framtiden inom fabriksrevision. De som alla aktörer förutom Sedex lyfter är *ökad transparens* och *utveckling av fabriksrevisioner*. Mer ingående lyfter de att revisionsrapporter bör publiceras offentligt, vilket leder till att andra parter, som exempelvis arbetstagare och arbetstagarrepresentanter, kan kontrollera att

¹⁶⁰ Adda et al. *State Imposed Forced Labour in China*. s. 35.

¹⁶¹ Sedex. *Recognising forced labour risk in global supply chains*. s. 22.

¹⁶² Transparentem. *Hidden Harm: Audit Deception in Apparel Supply Chains and the Urgent Case for Reform*. s. 31.

¹⁶³ Adda et al. *State Imposed Forced Labour in China*. s. 35.

¹⁶⁴ Sedex. *Recognising forced labour risk in global supply chains*. s. 23.

informationen samstämmer med verkligheten. Utveckling av fabriksrevisioner som också var framträdande hos aktörerna, men konkreta åtgärderna presenterades skiljde sig till viss del mellan dem.

Ytterligare en central förändring var *due diligence* och *mHRDD*, där alla aktörer förutom ILR och Philips diskuterade det i sina rapporter. CCC lyfte bland annat att *mHRDD* är det enda sättet att ställa revisionsbranschen för rätta. *Due diligence* som presenteras i de övrigas rapporter inkluderar *due diligence*-processer i företagets arbete och förberedelse inför kommande lagstiftning.

Philips var ensamma om att presentera *nya verktyg och tekniker*. De har anpassat ett program efter sin verksamhet som går bortom enkel fabriksrevision. Å andra sidan lyfter Transparentem och CCC att nya intervjutekniker bör användas. Det kan både ses som utveckling av fabriksrevisioner och som en ny teknik. Under *oansvarig köppraxis* var det enbart CCC som presenterade förslag på förändring.

Generellt kan vi se att inom *civilsamhälle* är den förändring och åtgärder mest samspelade. De skiljer sig enbart på två kategorier. Vidare till *stat/mellanstatligt* finns det fler likheter än skillnader. De samstämmer inom fyra områden och skiljer sig om tre. Inom *företag/initiativ* skiljer sig Philips och Sedex på alla kategorier, vilket är dem som skiljer sig mest inom kodschemat. Övergripande finns mer likheter i tanken på förändringsprocessen hos *stat/mellanstatligt* och *civilsamhället*. Adda och Sedex delar även dem likande syn på åtgärder.

5 Analys och diskussion

Det är tydligt utifrån den genomförda undersökningen att en förändring behöver ske. Det finns kategorier där de sex aktörerna är eniga och i andra skiljer de sig åt. Utifrån John Ruggies ramverk ”Protect, Respect and Remedy” kommer en analys av undersökningen att genomföras. På grund av studiens syfte kommer de mest centrala och framträdande delarna att inkluderas av ramverket utifrån en holistisk synvinkel. Genom att använda de förslag på förändring som har presenteras utifrån de sex olika samhällsaktörerna, samt de tio kategorierna kommer teorin att appliceras. Med ramverket som hjälpmedel kommer en analys av vem som är ansvarsbärare av förändringarna inom fabriksrevisioner samt vilka utmaningar som finns genomföras. Det är framför allt ramverkets första och andra pelare som kommer att inkluderas, detta med grund i studiens syfte och frågeställning.

5.1 Analys utifrån John Ruggies ramverk

I undersökningen studeras aktörernas syn på framtidens fabriksrevisioner och vad som behöver utvecklas samt förbättras. Det finns både likheter och skillnader inom synen på förändringsprocesser, både inom och mellan aktörskategorierna. När förändring behöver ske uppkommer frågor om vem som ansvarar för dem. Vem är egentligen ansvarig att säkerställa att företag inte kränker de mänskliga rättigheterna? Och vem som bär ansvaret för att verkställa åtgärderna för en hållbar bransch för fabriksrevisioner?

Undersökningen visar på att de två mest centrala åtgärderna är *ökad transparens* och *utveckling av fabriksrevisioner*, där samtliga överensstämde förutom initiativet Sedex. Enligt Ruggies ramverk är stater skyldiga att skydda de mänskliga rättigheterna mot kränkningar från tredjeparter. Att just transparens är en central del i förändringsprocessen kan ses som en nyckel för stater för att få insyn i verksamheten. Utan att veta vad som pågår bakom stängda dörrar är det svårt att uppfylla sin skyldighet att skydda. Detta appliceras även på företags ansvar att respektera. Även om de respekterar de mänskliga rättigheterna inom sitt företag gäller det även att det är så långre ned i tillverkningskedjan,

det vill säga hos sina underleverantörer. Utan insyn i deras verksamhet kan företaget inte säkerställa att de även respekterar de mänskliga rättigheterna. Ramverket lyfter även att när en rättsstat inte fungerar är behovet av policyinnovation som skyddar företagskränkningar mot de mänskliga rättigheterna extra essentiellt. När det gäller multinationella företag kan stater ställa krav utifrån sin egen kapacitet och företaget genomföra åtgärder för att uppfylla sitt ansvar att respektera de mänskliga rättigheterna. Å andra sidan lyfter McGrath, som nämnt i avsnitt 2.3 *Nya verktyg för fabriksrevisioner*, riskerna med ökad transparens i leveranskedjan. Företag riskerar att skada affärsrelationer och ge oavsiktliga konsekvenser. Företag behöver alltså vara försiktiga i sin kravställning och genomföra den i en genomtänkt process annars kan en skada uppstå. Ett avbrutet kontrakt leder till negativa konsekvenser för arbetstagare direkt och är därför något som företag bör undvika. I stället bör de inrätta en genomtänkt HRDD-process som redan innan adresserar risker inom deras leveranskedja.

Due diligence-processer för företag kan användas som ett verktyg för företag att respektera de mänskliga rättigheterna. HRDD, som fokuserar på risker företag utsätter utomstående för, bygger på legala policyer och vägledningar från OECD och FN. Utifrån studiens undersökning och tidigare forskning framkommer att de regleringar som finns inom branschen idag inte är tillräckligt. Företag uppfyller inte kravet på att respektera och stater på att skydda genom dessa frivilliga regleringar. Som CCC lyfter i sin rapport kan implementering av mHRDD vara en möjlighet att hålla företag ansvariga för sina kränkningar. Som ramverket redogör för krävs regler för att företag ska kunna bidra till uppfyllandet av de mänskliga rättigheterna. Stater bär därför ansvar för att införa regler och lagar som skyddar rättighetsbärare från människorättskränkningar av företag. Genom införande av mHRDD har stater tagit ett steg i sitt ansvarstagande att skydda. MHRDD inkluderar att företag identifierar, förhindrar, mildrar och redogör för sina potentiella eller faktiska negativa effekter på mänskliga rättigheter i hela leveranskedja. Inrättandet av detta gör företag mer ansvariga för att respektera och skydda de mänskliga rättigheterna i stater där rättsstaten inte är fullt fungerade.

Stater har, som redovisat ovan, ansvar för att upprätta lagar och regler som företag ska förhålla sig till. Genom att exempelvis införa lagar som begränsar föreningsfrihet leder det inte enbart till en begränsning för de direkt berörda individerna och grupperna utan även företag. En del av företagets ansvar att respektera är att upprätta effektiva och säkra

klagomålsmekanismer vilket även Transparentem, CCC och Sedex understryker. Möjligheten av detta begränsas till viss del av staters lagar och regler som begränsar möjligheten för arbetstagare att organisera sig. Å andra sidan lyfter Ruggie i sitt ramverk att det inte enbart är staten som bär ansvar för att upprätta effektiva klagomålsmekanismer utan företag och andra aktörer. De kan upprätta icke-rättsliga mekanismer men som följer miniminivåerna i ramverket. De vill säga att om stater inte uppfyller sina skyldigheter behöver det inte leda till att företag inte heller respekterar utan de har fortsatt påverkansmöjlighet. I ramverkets andra pelare förklaras att företag ska kort sagt ”do no harm”, men det innebär inte att företag har en passiv roll. Har företaget antagit policyer om tillgänglighet av klagomålsmekanismer på arbetsplatsen ska företaget erhålla aktiv möjlighet att hantera dessa.

En anledning till att Philips är de enda som har lyft något under kategorin *nya tekniker och verktyg* kan grunda sig i att det är deras sätt att ansvarfullt respektera de mänskliga rättigheterna. Med utgångspunkt i Ruggies ramverk förklaras att företags ansvar att respektera de mänskliga rättigheterna sträcker sig utanför företagets gränser och inkluderar tredjeparter och enheter i värdekedjan. Det kan ses som ett steg i rätt riktning att företag själva utvecklar program, eller andra lösningar, för att säkerställa social hållbarhet i sin leveranskedja.

Ramverket redogör för att staten och företag samspekar och är beroende av varandra. Däremot har stor kritik riktats mot att fabriksrevisioner sker i en företagskontrollerad bransch. Nolan och Frishling diskuterar framväxandet av revisionsindustrin har skapat en miljardbusiness för efterlevnads- och branschinitiativ. Vilket Lebaron et al vidareutvecklar och redogör för hur företag, i de nuvarande systemen, bär makten över skapandet av regler och standarder. Frågan bli då om företag och staten verkligen samspekar när företag har makten och kontrollen? Den upprättade maktordningen som Ruggies ramverk beskriver uppfylls inte när fabriksrevisioner sker i en företagskontrollerad bransch. I denna undersökning ser vi dock hur Adda, ILR och Sedex fortsatt ser upprätthållande av diverse olika branschinitiativ. Det behöver inte enbart innebära negativa konsekvenser och ekonomisk vinning men branschinitiativ utan som ILR beskriver har de största efterlevnadsinitiativen stor påverkansmöjlighet på att höja standarderna på marknaden. Likaså redogör Adda för hur initiativen ger företag och andra

aktörer möjligheten att mötas och dela sina erfarenheter, vilken kan vara en central del i utvecklingen.

Slutligen är det tydligt i John Ruggies ramverk att det är stater som är skyldighetsbärare. Det finns ingen distinktion där staten är ”primära” och företag ”sekundära” skyldighetsbärare. Ramverket lyfter en problematik med att bjuda in företag på staters skyldighetsområden. Att Philips utvecklat sitt eget revisionsverktyg som används kan utifrån ramverket ses som att stater bjuder in till sina skyldigheter och kan leda till problematik om vem som bär skyldighet att skydda de mänskliga rättigheterna.

5.2 Diskussion

Under studiens gång har det blivit tydligt med bristen på forskning inom framtiden för fabriksrevisioner. Jag har haft kontakt med svenska statliga myndigheter och revisionsföretag där svaret från samtliga har varit att ingen forskning eller studie har utförts inom fältet. På grund av det har det varit svårt att finna motsvarande rapporter och redovisningar från samtliga samhällsaktörer. Det är framför allt civilsamhället som genomfört undersökningar inom fältet. Det framträder från samtliga material att det finns stora brister med det nuvarande tillvägagångssättet att genomföra fabriksrevisioner på och förändringar behöver ske, det är därför av största relevans att fortsätta studera fältet. Centralt att lyfta är att en framstående del av tidigare forskning fokuserar på bristerna gällande fabriksrevisioner och inte för hur framtiden kan utvecklas och förändras. Utan forskning på framtida utveckling är det svårt att ställa om branschen. Förslagsvis kan fortsatt forskning fokusera på införförandet av mHRDD och nya tekniker för fabriksrevisioner för att mer full säkerhet kunna säkerställa att arbetsrättsliga- och människorättsliga kränkningar inte sker. Trots svårigheterna med att finna adekvat material, har det valda primärmaterialet fungerat för denna studie. Det uppfyller det syfte som studien har samt besvarar frågeställningen. Med innehållsanalys som metod och John Ruggies ramverket som teori har en sammanvägd bild av situationen skapats.

I och med globaliseringen och att tillverkningskedjorna sker över flera världsdelar står vi inför fortsatta utmaningar. För framtiden kan ansvaret behöva fördelas där andra aktörer än staten spelar en större och mer betydande roll för att skydda de mänskliga rättigheterna

mot kränkningar av företag. Frågan om vem eller vilka som bär ansvaret har inte ett konkret svar utan det kommer växa fram och formas med tiden. Tills till dess bär stater det fortsatta ansvaret att infria de mänskliga rättigheterna och skydda dem mot kränkningar av företag.

I inledningen presenterades den förväntade lagändringen där ”bör-krav” blir till ”ska-krav” i lagen om offentlig upphandling (LOU). Det tillkommer även ytterligare krav och en upphandlande myndighet ska beakta klimatet, människors hälsa, djuromsorg samt arbetsrättsliga och sociala aspekter. Svenska upphandlande myndigheter är en del av de globala leveranskedjorna eftersom de upphandlar produkter, varor och tjänster. Genom att skärpa lagstiftningen tar staten ansvar i att ytterligare bland annat skydda de mänskliga rättigheterna. Skärpt lagstiftning ger ett signum att staten inte anser att de frivilliga regleringarna är tillräckliga för att säkerställa social- och miljömässig hållbarhet. En del av upphandlades myndigheters arbete är att genomföra uppföljningar på sina leverantörer. Att beakta från undersökningen och analysen är staters roll i förändringsprocessen central och mest framträdande. Det är en balansgång där stater behöver driva förändringen, men utan delaktighet från företag är det inte möjligt. Samma utfall gäller omvänt. Företag kan driva förändring till en viss nivå, sedan är det staten som har jurisdiktionen.

Synen på företags ansvar påverkas och förändras kontinuerligt. Beroende på de normer och värderingar som finns i samhället utvecklas kraven och förväntningarna på företags ansvar inom globala tillverkningskedjor. John Ruggies ramverk tillkom för snart femton år sedan och var möjligtvis mer anpassat åt den rådande situationen då. Som Deva lyfter och diskuterar i sin artikel finns det begränsningar med ramverket under situationer som Covid-19-pandemin. Hon menar på att det fungerar som en bra grund men inte är tillräckligt för att exempelvis skydda arbetstagare och utsatta grupper under kriser som pandemin. Vi vet att vi i framtiden står inför flera utmaningar med bland annat den globala uppvärmningen, klimatförändringar samt krig och konflikter. Stater och företag måste vara förberedda på att kunna skydda och respektera sina rättighetsbärare och frågan är om ramverket tillgodoser tillräckligt för det.

Dessutom går den tekniska utvecklingen framåt med stormsteg och blir alltmer automatiserat och digitaliserat. Fabriksrevisioner är ett verktyg som använts under en längre period och lika som resterande delar av samhällen kommer även den branschen att

behöva ställa om. Detta kan dock vara något som är positivt och främjar bättre arbetsvillkor och inkludering av arbetstagare. Exempelvis lyfts framtagande av effektiva och säkra klagomålsmekanismer som en central del i utvecklingen av fabriksrevisioner. Allt fler människor i världen har tillgång till en smartphone och internet, vilket skulle kunna göra det enklare och säkrare att rapportera in kränkningar eller missnöjen. Det är även centralt med inkludering av arbetstagare och arbetstagarrepresentanter i förståelsen för den nuvarande situationen och hur de ser på framtiden. I grund och botten är det dem som utsätts för kränkningar och att därför genomföra en reform av systemet utan inkludering av arbetstagare är oanständigt.

Fabriksrevision är utbrett inom uppföljningsbranschen och att genomföra en reform på hela systemet och utforma ett nytt behöver inte vara det mest säkra för arbetstagare. Som flertalet av samhällsaktörerna lyfter finns det enkla åtgärder att inkludera vid fabriksrevisioner som inte kräver något mer än tid och kunskap. Ett första steg för branschen är att applicera dem på den nuvarande metoden som används, för att vidare samtidigt utveckla mer effektiva och säkra tekniker. Å andra sidan är detta inte något som kan vänta. Globala leveranskedjor har existerat under flera decennier och likaså arbetsrättsliga samt människorättskränkningar, det är därför högt tid för förändring och förbättring.

5.3 Slutsats

I undersökningen studerades de valda aktörernas syn på framtidens tänkta utveckling och förbättring av fabriksrevisioner. Som visat finns det likheter och skillnader inom synen på förändringsprocesser, både inom och mellan aktörskategorierna. Utifrån den ställda frågeställningen ”Vilka skillnader och likheter avseende fabriksrevisionens tänkta utveckling kommer till uttryck i civilsamhällets, statens respektive företags rapporter och redovisningar?” och med hjälp av en innehållsanalys kommer studien fram till att de främsta likheterna mellan aktörerna är *ökad transparens* och *utveckling av fabriksrevisioner* som utvecklingsprocesser inom branschen. Ytterligare en central utveckling som presenteras är *arbetstagare och arbetstagarrepresentanters roll*, där deras deltagande är centralt för utveckling och säkerställa en korrekt bild av den nuvarande situationen. Den största skillnaden är *nya tekniker* och *oansvarig köppraxis*. Generellt

finns mer likheter i förändringsprocessen hos *stat/mellanstatligt* och *civilsamhället*. En anledning till resultatet kan vara att stater i många sammanhang samarbetar med civilsamhället. De som skiljde sig mest i studien var Philips och Sedex. Samtliga aktörer presenterar åtgärder som är möjliga att genomföra utan någon egentlig större förändring. Ramverket lyfter en problematik med att bjuda in företag på staters skyldighetsområde. Trots att företag och staten samspelar i denna typ av sammanhang är det staten som har skyldighet att skydda de mänskliga rättigheterna mot kränkningar från tredjeparter. Så innebär detta slut för företagskontrollerade fabriksrevisioner? Utifrån undersökningens resultat tyder det på att företag fortsatt kommer vara en central roll inom branschen, dock kommer det krävas mer statliga reglering och kontroll i framtiden. I anknytning till LOU:s lagändring kommer de svenska upphandlande myndigheterna att bära mer ansvar för att uppföljningar sker korrekt.

Litteratur- och källförteckning

Hemsidor:

Adda. Adda – ett verksamhetsstöd till offentlig sektor. *Adda*. Tillgänglig: <https://www.adda.se/om-oss/> (Hämtad 2022-05-10).

Adda. *Det behövs bättre metoder för att upptäcka tvångsarbete*. Adda. 2021-12-13. Tillgänglig. <https://www.adda.se/aktuellt/2021/det-behovs-battre-metoder-for-att-upptacka-tvangsarbete/>. (Hämtad 2022-05-10).

Adda. Hållbara leveranskedjor. *Adda*. Uppdaterad 2021-11-19. Tillgänglig: <https://www.adda.se/om-oss/vi-tar-ansvar-for-hallbarhet/hallbara-leveranskedjor/> (Hämtad 2022-05-10).

Business & Human Rights Resource Center. *Beyond Social Auditing*. *Business & Human Rights Resource Center*. Tillgänglig: <https://www.business-humanrights.org/en/big-issues/labour-rights/beyond-social-auditing/> (Hämtad 2022-05-13).

Clean Clothes Campaign. *About*. *Clean Clothes Campaign*. Tillgänglig: <https://cleanclothes.org/about> (Hämtad 2022-04-24).

Clean Clothes Campaign. *Our approach*. *Clean Clothes Campaign*. Tillgänglig: <https://transparentem.org/our-approach/> (Hämtad 2022-04-24).

Clean Clothes Campaign. *Our Global Strategic Framework*. *Clean Clothes Campaign*. Tillgänglig: <https://cleanclothes.org/about/our-global-strategic-framework> (Hämtad 2022-04-24).

ECCHR. Social audits and certifications. *ECCHR*. Tillgänglig: <https://www.ecchr.eu/en/topic/social-audits-and-certifications/>. (Hämtad 2022-05-13).

Hållbar Upphandling. Hållbar Upphandling. *Hållbar Upphandling*. Tillgänglig: <https://www.xn--hllbarupphandling-8qb.se/hallbar-upphandling>. (Hämtad 2022-04-06).

IFC. Environmental and Social Management System Implementation Handbook. *IFC*. 2015-04-15. Tillgänglig: <https://sa-intl.org/wp-content/uploads/2020/02/IFC-Handbook-General.pdf>. (Hämtad 2022-04-08).

ILO. About the ILO. *ILO*. Tillgänglig: <https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/lang--en/index.htm> (Hämtad 2022-04-24).

ILO. Aims and scope. *ILO*. Tillgänglig: https://www.ilo.org/global/publications/journals/international-labour-review/WCMS_756761/lang--en/index.htm (Hämtad 2022-05-02).

ILO. How the ILO works. *ILO*. Tillgänglig: <https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/how-the-ilo-works/lang--en/index.htm> (Hämtad 2022-04-24).

Konkurrensverket. Genomsnittliga antalet anbudsgivare per upphandling har ökat visar ny statistik. *Konkurrensverket*. Uppdaterad 2021-04-14. Tillgänglig: <https://www.konkurrensverket.se/informationsmaterial/nyhetsarkiv/genomsnittliga-antalet-anbudsgivare-per-upphandling-har-okat-visar-ny-statistik/>. (Hämtad 2022-04-06).

Müller-Hoff, Cluadia, Shaikh, Hannah. Is the Auditing and Certification Industry Fit for Human Rights Due Diligence?. *Business & Human Rights Resource Center*. 2021-08-25. Tillgänglig: <https://www.business-humanrights.org/en/blog/is-the-auditing-and-certification-industry-fit-for-human-rights-due-diligence/> (Hämtad 2022-04-19).

Nationalencyklopedin, jämförande metod. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/jämförande-metod> (Hämtad 2022-05-04).

Nordstedt, Peter. Regeringsförslag: Bör blir ska i LOU. *Inköpsrådet*. 2021-12-20.
Tillgänglig: <https://inkopsradet.se/regeringsforslag-bor-blir-ska-i-lou/> (Hämtad 2022-03-14).

OECD iLibrary. Executive summary. *OECD*. Tillgänglig: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/02682b01-en/index.html?itemId=/content/publication/02682b01-en> (Hämtad 2022-03-28).

Philips. About us. *Philips*. Tillgänglig: <https://www.philips.com/a-w/about.html> (Hämtad (2022-05-09)).

Philips. More than a century of innovation and entrepreneurship. *Philips*. Tillgänglig: <https://www.philips.com/a-w/about/our-history.html> (Hämtad 2022-05-09).

Philips. Our strategic focus. *Philips*. Tillgänglig: <https://www.philips.com/a-w/about/our-strategy.html> (Hämtad 2022-05-09).

Revisionsinspektionen. Revision & annan granskning. *Revisionsinspektionen*.
Tillgänglig: <https://www.revisorsinspektionen.se/om-revision/revision--annan-granskning/> (Hämtad 2022-03-28).

Sedex. About us. *Sedex*. Tillgänglig: <https://www.sedex.com/about-us/> (Hämtad 2022-05-06).

Sedex. Sedex insight report: recognising forced labour risks in global supply chains, with data from 100,000 audits. *Sedex*. 2021-10-12. Tillgänglig: <https://www.sedex.com/sedex-insights-report-recognising-forced-labour-risks-in-global-supply-chains-with-data-from-100000-audits/> (Hämtad 2022-05-06).

Sedex. Our vision and purpose. *Sedex*. Tillgänglig: <https://www.sedex.com/our-vision-and-purpose/> (Hämtad 2022-05-06).

Umeå universitet. Vetenskapliga publikationer. *Umeå universitet*. Tillgänglig: <https://www.umu.se/bibliotek/soka-skriva-studera/informationssokning-och-kallkritik/vetenskapliga-publikationer/> (Hämtad 2022-05-16).

United Nations. The UN “Protect, Respect and Remedy” Framework for Business and Human Rights. *United Nations*. 2010. Tillgänglig: <https://media.business-humanrights.org/media/documents/files/reports-and-materials/Ruggie-protect-respect-remedy-framework.pdf>. (Hämtad: 2022-05-16).

Rapporter:

Adda, Hållbar Upphandling, Svenska Kyrkan. *State Imposed Forced Labour in China*. Adda. 2021. Tillgänglig: <https://www.adda.se/contentassets/709146ed8bd24cb58412d8614db43995/state-imposed-forced-labor-in-china.pdf>.

Armstrong, Amy, Terwindt, Carolijn. *Oversight and accountability in the social auditing industry: The role of social compliance initiatives*. ILO. *International Labour Review*. Vol. 158. 2019. No.2,.

General Assembly. PROMOTION AND PROTECTION OF ALL HUMAN RIGHTS, CIVIL, POLITICAL, ECONOMIC, SOCIAL, AND CULTURAL RIGHTS, INCLUDING THE RIGHT TO DEVELOPMENT. *United Nations*. Human Rights Council. 2008-04-07. A/HRC/8/5.

Kelly, Illona M., Miedema, Christie, Vanpeperstraete, Ben, Winterstein, Illana. *FIG LEAF FOR FASHION How social auditing protects brands and fails workers*. Amsterdam: Clean Clothes Campaign. 2019. <https://cleanclothes.org/file-repository/figleaf-for-fashion.pdf/view>.

Koenig, P., & Poncet, S. (2022). The effects of the Rana Plaza collapse on the sourcing choices of French importers. *Journal of International Economics*, 137. <https://doi.org/10.1016/j.jinteco.2022.103576>.

Sedex. *Recognising forced labour risk in global supply chains*. Sedex. 2021.
<https://www.sedex.com/wp-content/uploads/2021/10/Sedex-Recognising-forced-labour-risks.pdf>.

Transparentem. Hidden Harm: Audit Deception in Apparel Supply Chains and the Urgent Case for Reform. *Transparentem*. 2021. Tillgänglig:
<https://www.transparentem.com/wp-content/uploads/2021/09/Hidden-Harm-Audit-Deception-in-Apparel-Supply-Chains-and-the-Urgent-Case-for-Reform.pdf>.

Philips. *Supplier Sustainability Performance Beyond Auditing*. Philips. 2018.
Tillgänglig:
https://images.philips.com/is/content/PhilipsConsumer/Campaigns/CO20180412-Assetlibrary/Supplier-Sustainability-Performance-SSP-brochure-v181026_updated.pdf.

Akademiska artiklar:

Deva, S. (2021). COVID-19, Business, and Human Rights: A Wake-up Call to Revisit the “Protect, Respect and Remedy” Framework? *International Community Law Review*, 23(5), 433–449. doi: <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1163/18719732-23050002>.

Justine Nolan, & Nana Frishling. (2020). *Chapter 6: Human rights due diligence and the (over) reliance on social auditing in supply chains*. Edward Elgar Publishing. doi: <https://doi.org/10.4337/9781786436405.00012>.

LeBaron, G. (1), Lister, J. (2), & Dauvergne, P. (2). (n.d.). Governing Global Supply Chain Sustainability through the Ethical Audit Regime. *Globalizations*, 14(6), 958–975. doi: <https://doi.org/10.1080/14747731.2017.1304008>.

McGrath, P., McCarthy, L., Marshall, D., & Rehme, J. (2021). Tools and Technologies of Transparency in Sustainable Global Supply Chains. *California Management Review*, 64(1), 67–89. doi: <https://doi.org/10.1177/00081256211045993>.

Rusinova, V., & Korotkov, S. (2021). Mandatory Corporate Human Rights Due Diligence Models: Shooting Blanks? *Russian Law Journal*, 9(4), 33–71.

Litteratur:

Boréus, Kristina & Bergström, Göran. *Textens mening och makt*. Upplaga: 4. Lund: Studentlitteratur. 2018.

Lagar:

SFS 2016:1145. Lagen om offentlig upphandling 4 kap. 3 § & 19 kap. 3 §.